

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА**

Соціокультурні групи і стилі життя

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

для студентів спеціальності 8.040201 “Соціологія”

КИЇВ-20013

Укладач:

Цимбалюк Н.М. – доктор соціологічних наук, професор

Рецензенти:

Яковенко Ю.І – доктор соціологічних наук, професор

Камінська Л.Ф. – кандидат соціологічних наук, доцент

Програму дисципліни “Соціокультурні групи і стилі життя” затверджено рішенням Вченої ради факультету соціології (17.09.2012 р., протокол №2)

Соціокультурні групи і стилі життя: навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності 8.040201 “Соціологія” /уклад. – Н.М. Цимбалюк. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. – с.

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	3
2. Тематичний план для студентів денної форми навчання	7
3. Зміст дисципліни.....	9
4. Плани семінарських занять	18
5. Завдання для самостійної роботи студентів.....	21
6. Тематика рефератів.....	28
7. Методичні вказівки для написання рефератів	29
8. Питання до екзамену	43
9. Тести	45
10.Орієнтовні норми оцінювання знань, вмінь та компетенцій студентів	55
11.Опорний конспект лекцій	59
12.Література	89

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Зміна базових принципів організації життєдіяльності українського суспільства на пострадянському просторі привела до трансформації поведінки всіх соціально-культурних груп населення. Нині в суспільстві активізується процес формування різних стилів життя, що пізніше, зазнавши певних модифікацій, посилює свій вплив на культуру та спосіб життя суспільства в цілому.

Дисципліна “Соціокультурні групи та стилі життя” спрямована на узагальнення та систематизацію знань щодо стилів життя соціально-культурних груп українського суспільства, визначення особливостей та закономірностей їх формування.

Концепція “стилю життя” має тривалу історію розвитку в соціальній науці за кордоном. Нині проблема стилю життя з периферійної теми соціологічних досліджень в області соціальної структури переміщається у фокусний простір великої соціологічної теорії.

Стиль життя розглядається як значення, яке людина надає світові і самому собі, її цілі, спрямованість особистості ті підходи, які вона використовує при вирішенні життєвих проблем.

Стиль життя, що складається в різних соціальних групах, є узагальнюючим показником якості буття всього суспільства. Специфічні характеристики виробництва і споживання соціокультурних послуг, набір і зміст вільної діяльності та системи цінностей утворюють стійкий соціально-психологічний конструкт, який можна визначити як спосіб або стиль життя.

Мета дисципліни полягає в ознайомленні студентів з методологічними особливостями, тенденціями, проблемами та напрямками дослідження стилів життя сучасного українського суспільства.

Вивчення дисципліни передбачає постановку та вирішення таких **завдань**:

- опанування основними категоріями дисципліни;

- визначення теоретичних основ (принципів, основних законів та закономірностей формування та розвитку стилів життя соціально-культурних груп);
- розгляд структури та основних елементів стилів життя.

Предметом дисципліни є вивчення, узагальнення та систематизація знань щодо стилів життя соціально-культурних груп українського суспільства та визначення теоретичних закономірностей їх формування.

Результати навчання, здобуті студентом компетенції полягають у наступному:

- умінні визначати та аналізувати основні соціальні фактори формування стилів життя соціально-культурних груп;
- умінні обирати теоретичні підходи, доцільні для аналізу стилів життя певних соціально-культурних груп;
- здатності визначати основні характеристики стилів життя соціально-культурних груп українського суспільства;
- умінні розробляти програму дослідження стилів життя;
- умінні здійснювати соціологічний аналіз стилю життя соціально-культурних груп;
- здатності працювати в команді, вирішуючи частини загальної задачі.

Навчальний процес відбувається за кредитно модульною системою.

Основні форми навчальної роботи, що застосовуються в ході викладання дисципліни – лекційні та семінарські заняття – поєднуються з організацією самостійної роботи студентів, що полягає у виконанні творчих завдань та індивідуальних соціологічних досліджень. Поточний контроль знань проводиться у формі тестування, рефератів та модульних контрольних робіт.

Проміжні оцінки виставляються за модульно-рейтинговою системою як сукупність оцінок за виконання визначених робочою програмою завдань та модульних контрольних робіт. Підсумкова оцінка виставляється як сукупність проміжних оцінок (40%), самостійної роботи (20%) та екзамена (40%). Вивчення дисципліни завершується екзаменом.

**НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДЛЯ СТУДЕНТІВ ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ**

№ теми	Назва тем та лекцій	Кількість годин				Форма контролю
		Всього	Л	Сем.	СРС	
	Модуль 1 Теоретичні засади дослідження стилів життя	34	10	8	16	
1	Стиль життя як соціально-культурний феномен	4	2		2	конспект
2	Основні соціальні фактори та соціально-культурні характеристики формування стилю життя	4	2		2	конспект
3	Теоретичні підходи до соціально-культурного аналізу стилів життя (школи соціології культури)	10	2	2	6	таблиця
4	Методологічні підходи до аналізу стилю життя (методи дослідження)	6	2	2	2	конспект
5	Стиль життя та спосіб життя: порівняльна характеристика	6	2	2	2	схема
	Модульний контроль	4		2	2	схема
	Модуль 11 Соціологічний аналіз стилю життя соціально-культурних груп	34	10	8	16	
6	Соціально-культурна група як об'єкт дослідження	4	2		2	конспект

7	Соціологічний аналіз стилю життя молоді	8	2	2	4	програма
8	Соціологічний аналіз стилю життя людей похилого віку	8	2	2	4	програма
9	Соціологічний аналіз стилю життя маргінальних груп	6	2		4	програма
10	Соціологічний аналіз стилю життя української еліти	6	2	2	2	програма
	Модульний контроль	2		2		програма
	Модуль 111 Проект авторського дослідження стилю Життя соціально-культурної групи	22	2	6	14	
11	Соціологічний аналіз стилю життя соціокультурної групи	20	2	4	14	програма
	Модульний контроль	2		2		презентація
	Всього:	90	22	22	46	екзамен

Загальний обсяг годин – 90 годин.

Загальний обсяг аудиторних занять – 44 години, а саме:

лекцій – 22 години;

практичних занять – 22 години.

Самостійна робота студентів – 46 годин.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Стиль життя як соціально-культурний феномен

Стилі життя як важлива характеристика суспільства. Стиль життя окремого індивіда. Стиль життя соціальної групи. Стиль життя класу. Соціально-культурні відносини як основа стилю життя.

Поняття "стиль життя". Стилі життя – це стандартизовані габітуалізовані комплексні практики оперування осіб у соціокультурних просторах. Розкрито, що стилі життя складаються з базису й надбудови, де базис – це соціалізовані зразки й навички життєдіяльності, а надбудова – це прошарок власних рефлексій і виборів

Типологізація стилів життя: жіночі – чоловічі, фемінінні – маскуліні, традиційні – інноваційні, популярні – маргінальні, конформістські – альтернативні, тоталітарні – самозрозумілі, мажоритарні – міноритарні, масові – індивідуальні, реальні – ідеальні, нормативні (конвенційні) – антисоціальні, альтруїстичні – гедоністичні.

Поняття „соціальний механізм формування стилів життя” дозволяє дослідити й описати динаміку, форми інституціоналізації, способи поширення й відтворення, критерії оцінювання, методи дослідження й підходи до узагальнення соціологічного змісту поняття „стиль життя” й реальних життєвих практик соціальних суб'єктів і суб'єктів.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття способу життя.
2. Визначте основні фактори-складові формування способу життя.
3. Розкрийте типологізацію стилів життя.
4. Сформулюйте характеристики наступних стилів життя: чоловічі, феміністичні, інноваційні, маргінальні, масові, реальні, нормативні, гедоністичні.
5. Визначіть поняття реальних життєвих практик.

6. Дайте визначення поняттю „соціальний механізм формування стилів життя”.

7. Визначте основні проблеми «дослідження стилів життя».

8. Які зарубіжні та відчизняні соціологи досліджують стилі життя?

Література: 1, 3, 4, 7.

Тема 2. Основні соціальні фактори та соціально-культурні характеристики формування стилю життя

Основні об’єктивні та суб’єктивні фактори формування стилю життя (економічні, політичні, культурні, демографічні тощо).

Соціологи, досліджуючи проблему стилю життя, спираються значною мірою на теорію М. Вебера, який стверджував, що стратифікація суспільства визначається не тільки економічними (доступ до суспільного багатства) і політичними (влада, право), але і соціальними (престиж) показниками. Згідно із теорією Вебера, стиль життя включає ще і набір звичок, цінностей, вірувань, уявлень про честь й інші психологічні моменти. Кожному стилю життя відповідає більш-менш висока оцінка (пошана), і люди, домагаючись такої оцінки, засвоюють визначені норми і уявлення. У соціології є спроби емпірично установити сукупність об’єктивних властивостей (стать, вік, етнічна приналежність, рід заняття, власність і ін.), на основі яких виникають статусні групи з визначеним стилем життя.

Стилi життя як сталi, вiдтворювальнi соціально-культурнi характеристики: комунікативнi, цінніснi, звичаєвi. Стиль життя як прояв духовного світу, спрямованість особистості. Стиль життя як зовнішні форми життєдіяльності особистості, групи, класу.

Питання для самоконтролю

1. Визначте основні об’єктивні та суб’єктивні фактори формування стилю життя (економічні, політичні, культурні, демографічні тощо).

2. Наведіть приклади статусних груп з визначеним стилем життя.

3. Дайте визначення сталим, відтворювальним соціально-культурним характеристикам стилей життя.
4. Охарактеризуйте стиль життя як прояв духовного світу.
5. Визначте основні проблеми стилю життя як прояву духовного світу.
6. Сформулюйте систему настанов М. Вебера.
7. Охарактеризуйте стилі життя як зовнішні форми життєдіяльності особистості, групи, класу.

Література: 1, 2, 3, 4, 8, 9

Тема 3. Теоретичні підходи до соціально-культурного аналізу стилів життя

Перші такого роду дослідження проводилися з ХУІІІ-ХІХ ст. – Р. Девісом, Дж. Сінклером, Ч. Бутом (Англія), Ф. Лепле, О. Лоран-Дюшатле (Франція), О. Лонгарде, К. Марксом (Німеччина).

В свій час спробу аналізу життєвих стилів зробили класичні парадигми, позитивістська й, пізніше, конструктивістська. В роботах К. Маркса, Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, П. Сорокіна, Т. Парсонса, І. Гофмана, Г. Гарфінкеля, П. Бурдьє, Е. Гідденса можна знайти інтерпретації "мужності" й "жіночості" як основних ознак стилів життя.

Традиційний структурно-функціоналістський підхід до вивчення стилів життя сформувався на основі робіт М. Вебера, Г. Зіммеля, Т. Веблена, Т. Адорно, М. Хоркхаймера й інших, які розглядали стилі життя як специфічний спосіб взаємодії осіб у соціальному світі, як індивідуальний або масовий спосіб споживання, або як механізм пристосування до соціальних умов. У національній соціології свій внесок зробили Є. Головаха, І. Паніна, О. Донченко й інші, визначаючи стилі життя, зокрема, як індивідуально-психологічну надбудову над способом життя.

Перші концепції соціальних механізмів розробили Т. Парсонс, Р. Мертон, Н. Смелзер. Вони розуміли соціальні механізми як сукупність дій,

вчинків, відносин, невід'ємних від їх носіїв, завдяки яким відбувається те чи інше соціальне явище. Впливи соціальних механізмів на сучасні пострадянські трансформаційні процеси вивчають Т. Заславська, М. Шабанова.

Питання для самоконтролю

1. Визначте основні теоретичні підходи до соціально-культурного аналізу стилів життя
2. Сформулюйте основні етапи становлення соціально-культурного аналізу стилів життя
3. Проаналізуйте вихідні принципи дослідження соціально-культурного аналізу стилів життя
4. Як зарубіжні і відчизняні соціологи досліджують стилі життя

Література: 1, 3, 4, 6, 8.

Тема 4. Методологічні підходи до аналізу стилю життя (методи дослідження)

Стиль життя належить найбільш популярних, але при цьому, мало розроблених категорій сучасної соціології. Незважаючи на досить тривалу історію існування, стиль життя в соціологічних текстах залишається швидше мовним зворотом, ніж категорією, що має на увазі цілком конкретний набір смислів. Зміст цієї категорії: метафоричний, схильний до змін залежно від контексту і проблематизації дослідження. Причина відсутності теоретичної завершеності концепту "стиль життя", можливо, поміщена в те, що категорія завжди грала периферійні, другорядні ролі в "великих теоріях".

Можна виділити два етапи у вивченні стилю життя, що відрізняються змістовно і інституціонально: класичний і сучасний.

Становлення та розвиток основних методологічних підходів до дослідження стилів життя в соціології.

Системний підхід до розвитку методології досліджень стилів життя: особливості теоретичних та емпіричних досліджень.

Етнографічний метод та його використання в дослідженнях стилів життя. Метод структурної лінгвістики. Технології “дистанційного” вивчення культури. Польові дослідження стилів життя.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте ступінь розробки категорії «стиль життя».
2. Чим відрізняється класичне визначення категорії «стиль життя» від сучасного.
3. Розкрийте особливості становлення та розвитку основних методологічних підходів до дослідження стилів життя в соціології.
4. Охарактеризуйте особливості теоретичних та емпіричних досліджень.
5. У чому полягає сутність методу структурної лінгвістики.
6. У чому полягає сутність етнографічного методу.
7. Перерахуйте технології “дистанційного” вивчення культури.
8. Наведіть приклади полевих досліджень стилів життя.

Література: 1,2,4,5.

Тема 5. Стиль життя та спосіб життя: порівняльна характеристика

Спосіб життя - поняття, застосовуване в соціології й в інших соціальних науках для характеристики умов і особливостей повсякденного життя людей у тому чи іншому суспільстві, прошарку, групі і т. п. Спосіб життя визначається багатьма істотними рисами й особливостями.

Особливості категорій “стиль життя” та “спосіб життя”.

Стиль життя як сукупність зразків поведінки індивіда або групи, орієнтованих на реалізацію життєвих цілей.

Спосіб життя як сукупність типових характеристик умов та особливостей повсякденності.

Спосіб життя як прояв соціальних відмінностей та соціальних можливостей суспільства.

Питання для самоконтролю

1. Охарактерізуйте ступінь розробки категорії «спосіб життя».
2. Чим відрізняються категорія «стиль життя» від категорії «спосіб життя».
3. Розкрийте особливості становлення та розвитку основних методологічних підходів до дослідження «стиль життя» в соціології.
4. Наведіть приклади досліджень «способу життя».

Література: 1,2,4,8.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II

СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТИЛЮ ЖИТТЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ГРУП

Тема 6. Соціологічний аналіз стилю життя соціально-культурних груп

Проблема стилю життя з периферійної теми соціологічних досліджень в області соціальної структури переміщається у фокусний простір великої соціологічної теорії. Це зрушення уваги соціологічного співтовариства пов'язане з двома обставинами: кризою великих соціальних теорій і індивідуалізацією соціального життя в умовах тієї, що відносної, що вирівнюється інформаційного середовища.

Природа та генеза соціально-культурних груп. Об'єктивні та суб'єктивні фактори утворення, особливості формування та розвитку. Класифікація соціально-культурних груп. Особливості розподілу соціальних ролей. Соціально-культурні групи як елемент соціальної структури суспільства. Основні характеристики соціальних зв'язків.

Питання для самоконтролю:

1. Визначіть основні характеристики соціально-культурних груп.
2. Розкрийте об'єктивні та суб'єктивні фактори утворення, особливості формування та розвитку соціально-культурних груп.
3. Деталізуйте класифікацію соціально-культурних груп.
4. У чому полягають особливості розподілу соціальних ролей.
5. Визначіть основні характеристики соціальних зв'язків.

Література: 6,7,8, 9

Тема 7. Соціологічний аналіз стилю життя молоді

Молодь як соціальн-культурна група. Специфічні характеристики молоді: динамізм, адаптивність, комунікативність.

Основні види життєдіяльності молоді: навчально-пізнавальна,

соціально-професійна, дозвіллева, комунікативна.

Стилі життя сучасної молоді. Основні характеристики стилю життя молоді. Молодіжні субкультури як прояви стилю життя. Стиль життя студентської молоді.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте поняття «молодь» в соціології.
2. Охарактеризуйте основні види життєдіяльності молоді.
3. У чому полягає специфіка стилів життя сучасної молоді.
4. Визначіть основні характеристики стилю життя молоді.
5. Охарактеризуйте «студенство» як соціологічну категорію.

Література: 6,7,8, 9.

Тема 8. Соціологічний аналіз стилю життя людей похилого віку

Люди похилого віку як соціальна група. Специфічні характеристики людей похилого віку: ціннісні системи та соціально-культурні стереотипи.

Основні види життєдіяльності людей похилого віку: соціально-професійна, побутова, дозвіллева, комунікативна.

Стилі життя людей похилого віку. Основні характеристики стилю життя людей похилого віку. Повсякденність як культурне поле прояву стилів життя людей похилого віку.

Питання для самоконтролю:

1. Розкрийте категорію «люди похилого віку» в соціології.
2. Визначіть специфічні характеристики людей похилого віку.
3. У чому полягає специфіка соціологічних досліджень людей похилого віку.
4. Визначіть основні характеристики стилів життя людей похилого віку.
5. Визначити проблему індивідуального дослідження стилю життя людей похилого віку.

Література: 6,7,8, 9.

Тема 9. Соціологічний аналіз стилю життя маргінальних груп

Маргінальні групи населення: основні соціальні маркери. Специфічні характеристики представників маргінальних груп.

Спосіб життя та стиль життя представників маргінальних груп. Основні види життєдіяльності: побутова, дозвіллева, комунікативна. Стилі життя представників маргінальних груп. Основні характеристики стилю життя. Безпритульність як соціально-культурне явище та прояв стилів життя представників маргінальних груп.

Питання для самоконтролю:

1. Визначіть категорію «маргінальні групи» в соціології.
2. Визначіть специфічні характеристики представників маргінальних груп.
3. У чому полягає специфіка соціологічних досліджень маргінальних груп.
4. Визначіть основні характеристики стилей представників маргінальних груп.
5. Обґрунтуйте її актуальність безпритульності як соціальної проблеми.

Література: 6,7,8, 9.

Тема 10. Соціологічний аналіз стилю життя сучасної української еліти

Еліта суспільства як соціально-культурна група. Механізми формування еліт. Класифікація еліт. Соціально-культурна еліта сучасного українського суспільства. еліта. Специфічні характеристики сучасної української еліти: ціннісні системи та соціально-культурні пріоритети. Основні види життєдіяльності сучасної української еліти: соціально-професійна, культурно-дозвіллева, комунікативна, побутова.

Стилі життя людей сучасної української еліти. Культурний капітал сучасної української еліти. Основні характеристики стилю життя. Прояви стилів життя сучасної української еліти у політичному, економічному та культурній сферах життєдіяльності суспільства.

Питання для самоконтролю

1. Визначіть категорію “сучасної української еліти” в соціології.
2. Охарактеризуйте специфічні характеристики представників сучасної української еліти.
3. Розкрийте поняття “культурний капітал”.
4. Наведіть приклади зарубіжних і відчизняних досліджень еліти.
5. Обґрунтуйте актуальність дослідження політичної еліти.

Література: 1,2,8, 9.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ III

ПРОЕКТ АВТОРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛЮ ЖИТТЯ СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ГРУПИ

Тема 11. Розробка та реалізація програми дослідження стилів життя соціально-культурних груп

Програма дослідження стилю життя соціально-культурної групи як реалізація творчого задуму автора, внутрішній логічний зв'язок етапів дослідження.

Дизайн програми. Проблемна ситуація, сутність та стан наукової проблеми, що дає підстави для дослідження стилю життя соціально-культурної групи.

Обґрунтування актуальності та доцільності теми дослідження.

Мета та завдання, об'єкт і предмет дослідження стилю життя соціально-культурної групи.

Особливості методів дослідження стилів життя. Використання кількісних та якісних методів дослідження.

Теоретична цінність та практичне значення майбутніх результатів дослідження.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає актуальність Вашого дослідження?
2. Обґрунтуйте доцільність використання обраного теоретичного підходу.
3. Зробіть операціоналізацію основних понять дослідження.
4. Які завдання дослідження реалізуються за допомогою якісних методів?
5. Призначення та структурні елементи підготовки відеопрезентації.

Література: 1, 3, 4, 6, 8.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 3. Особливості теоретичних підходів до соціально-культурного аналізу стилів життя

1. Підходи до вивчення стилю життя в західній соціології.
2. Класична соціологія (концепції Г. Зиммеля, М. Вебера), феноменологічний напрям (концепції А. Шюца, Т. Лукмана, П. Бергера).
3. Проблема стилю життя в контексті "індустріального" - "постіндустріального" суспільства (Д. Белл, О. Тоффлер, Э. Фромм, Ж. Фурастьє).
4. Концепція ціннісних змін (Р. Інглхарт, Ж. Липовецькі).
5. Проблема стилю життя у вітчизняній соціології.
6. Стиль життя як соціально-психологічний аспект способу життя, стиль життя як спосіб повсякденної поведінки індивіда, стиль життя як спосіб споживання.
7. Проблема типології стилів життя (Р. А. Ануфрієва, Н. М. Млинців, В. Н. Іванов, Л. І. Ятина).

Література: 1, 3, 4, 6, 8.

Тема 4. Методологічні підходи до аналізу стилю життя (методи та методика дослідження)

1. Методологія вивчення : стиль життя як складова способу життя(І. В. Бестужев-Лада, В. І. Толстих, В. А. Отрут).
2. Методики соціологічного вивчення стилів життя.
3. Особливості емпіричних досліджень стилів життя.

Література: 1,2,4,5.

Тема 5. Стиль життя та спосіб життя: порівняльна характеристика

1. Співвідношення понять "якість життя", "рівень життя", "стиль життя", "спосіб життя".
2. Проблема якості життя: підходи до вивчення в зарубіжній і відчизняній соціології.
3. Економічне зростання і добробут суспільства.
4. Проблема стилю життя в умовах глобалізації.
5. Сучасний індивідуалізм і стиль життя.

Література: 1,2,4,8.

Тема 7. Стилї життя молоді

План

1. Основні характеристики способу життя сучасної молоді.
2. Основні характеристики стилів життя молоді як соціально-культурної групи.
3. Особливості стилю життя сучасної української молоді.

Література: 6,7,8, 9.

Тема 8. Стиль життя людей похилого віку

План

1. Основні характеристики способу життя людей похилого віку.

2. Основні характеристики стилю життя людей похилого віку як соціально-культурної групи.

3. Особливості стилю життя людей похилого віку в українському суспільстві.

Література: 1,3,4,8.

Тема 10. Соціологічний аналіз стилю життя сучасної української еліти

План

1. Основні характеристики способу життя сучасної української еліти.

2. Основні характеристики стилю сучасної української еліти

3. Особливості стилю життя сучасної української еліти українського суспільства.

Література: 1,3,4,8.

Тема 11. Соціологічний аналіз стилю життя соціокультурної групи

План

1. Презентація теоретичної частини програми авторського дослідження стилю життя соціокультурної групи.

2. Методологія та дослідницький інструментарій авторського дослідження стилю життя соціокультурної групи.

3. Відеопрезентація матеріалів авторського дослідження стилю життя соціокультурної групи.

Література: 2, 6, 8, 9.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних завдань.

Самостійна робота студентів передбачає пізнавальну діяльність при будь-якій формі навчального заняття (лекція, практична робота, семінар). Цей вид навчальної діяльності студентів умовно можна розділити на два рівні:

- аудиторну самостійну роботу;
- позааудиторну самостійну роботу.

До аудиторної (регламентованої) роботи належить вивчення питань під час лекцій, проведення семінарських занять, індивідуальних консультацій з викладачем, студентських конференцій, складання іспиту або заліку.

Позааудиторна робота, тобто нерегламентоване вивчення дисципліни, передбачає підготовку до поточних семінарських занять та іспиту, написання контрольних робіт і реферату, вивчення матеріалів підручників та опорних конспектів, періодичних видань, наукової літератури.

Самостійна робота молоді над засвоєнням навчального матеріалу з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя» може виконуватися у бібліотеці, навчальних аудиторіях, а також в домашніх умовах. Успішність такої роботи студентів визначає передусім рівень підготовленості їх до такої навчальної діяльності.

СРС може здійснюватись через:

- заучування певної інформації;
- опрацювання наукових джерел (конспектування, рефератування);
- участь в анкетуванні (навчальних, розвиваючих та ін.);
- тестування і самотестування.

При вивченні дисципліни "Соціокультурні групи та стилі життя" важливими формами самостійної роботи є підготовка до лекцій і семінарських занять.

Елементами цих форм роботи можуть бути:

- робота з текстом лекції;
- опрацювання основної та додаткової літератури;
- тестові завдання;
- анкетування та тестування.

Завдання 1.

Стиль життя як соціально-культурний феномен

1. Скласти термінологічний словник за темою "Соціокультурні групи та стилі життя".
2. Засвоїти основні поняття та терміни, що є визначальними в цій темі: "стиль життя", "якість життя", "рівень життя", "спосіб життя", "соціокультурні групи".
3. Законспектувати літературу, запропоновану до теми лекції.

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя». Термінологічний словник з дисципліни.

Завдання 2.

Основні соціальні фактори та соціально-культурні характеристики формування стилю життя

1. Скласти тези прослуханого лекційного матеріалу.
2. Вивчити окремі теми або питання, що передбачені для самостійного опрацювання за списком літератури.
3. Скласти перелік факторів, що впливають на власний стиль життя студента та його одногрупників.
4. Описати свої спостереження у конспекті.

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя».

Завдання 3.

Теоретичні підходи до соціально-культурного аналізу стилю життя

1. Визначити характеристики основних теоретичних підходів.
2. Провести порівняльний аналіз теоретичних підходів. Зрозуміти, в чому полягають їх спільні риси та відмінності.
3. Законспектувати літературу, запропоновану до теми лекції.
4. На основі опрацювання спеціальної літератури розробити таблицю “ Теоретичні підходи до соціально-культурного аналізу стилів життя “.

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя». Порівняльна таблиця теоретичних підходів.

Завдання 4.

Методологічні підходи до аналізу стилю життя (методи дослідження)

1. Скласти тези прослуханого лекційного матеріалу.
2. Законспектувати літературу, запропоновану до теми лекції.
3. Опрацювати спеціальну літературу, розробити перелік методів дослідження стилів життя.
4. Експериментально апробувати один із методів дослідження стилів життя на групі студентів.
5. Описати свої враження від експериментальної роботи у конспекті та зробити висновки ефективності методів дослідження.

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя». Опис застосування одного з методів дослідження.

Завдання 5.

Стиль життя та спосіб життя: порівняльна характеристика

1. Виконання індивідуальних завдань (написання реферату за заданою проблематикою; підготовка критичного есе на статті зарубіжних і вітчизняних авторів за визначеною тематикою; пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою курсу; аналітичний розгляд наукової публікації тощо).

2. Зі словників та спеціальної літератури виписати визначення понять «стиль життя», «спосіб життя». Запам'ятайте ці визначення. Доповніть словник поняттями, які входять до бази знань цієї теми.

3. Визначення основних характеристик способу життя.

4. Визначення основних характеристик стилю життя.

5. На основі опрацювання спеціальної літератури розробити схему: «Спільне та відмінне у характеристиках способу життя та стилів життя».

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя». Схема «Спільне та відмінне у характеристиках способу життя та стилів життя».

Завдання 6.

Соціологічний аналіз стилю життя соціально-культурних груп

1. Прочитати й проаналізувати теоретичні матеріали з теми, користуючись рекомендованою літературою та конспектом лекцій.

2. Підготуватися до обговорення запропонованих питань за матеріалами лекції.

3. Скласти термінологічний словник з теми на підставі запропонованої бази знань.

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя».

Завдання 7.

Соціологічний аналіз стилів життя молоді

1. Реферування та аналіз наукових праць із зазначеної тематики.
2. Визначення основних характеристик способу життя молоді.
3. Визначення основних характеристик стилю життя молоді як соціально-культурної групи.
4. Експериментально апробувати один із методів дослідження стилів життя на групі студентів. Описати свої враження у конспекті та зробити висновки щодо дослідження.

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя». Опис результатів дослідницької практики.

Завдання 8.

Соціологічний аналіз стилю життя людей похилого віку

1. Визначити основні методи та методики соціологічного аналізу стилю життя людей похилого віку.
2. Дати основні характеристики стилю життя людей похилого віку.
3. Прочитати й проаналізувати теоретичні матеріали з теми, користуючись рекомендованою літературою та конспектом лекцій.
4. Підготуватися до обговорення запропонованих питань за матеріалами лекції.
5. Експериментально апробувати один із методів дослідження стилів життя. Описати свої враження у конспекті та зробити висновки щодо ефективності методів дослідження.

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя». Опис результатів дослідницької практики.

Завдання 9.

Соціологічний аналіз стилю життя маргінальних груп

1. Реферування та аналіз наукових праць із зазначеної тематики.
2. Визначення основних характеристик стилю життя маргінальних груп.
3. Прочитати й проаналізувати теоретичні матеріали з теми, користуючись рекомендованою літературою та конспектом лекцій.
4. Підготуватися до обговорення запропонованих питань за матеріалами лекції.
5. Запропонувати основні методи аналізу стилю життя маргінальних груп, доцільні для вирішення завдань дослідження.
6. Експериментально апробувати один із методів дослідження стилів життя на експериментальній групі. Описати свої враження у конспекті та зробити висновки щодо дослідження.

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя». Опис результатів дослідницької практики.

Завдання 10.

Соціологічний аналіз стилю життя сучасної української еліти

1. Реферування та аналіз наукових праць із зазначеної тематики.
2. Визначення основних характеристик стилю життя сучасної української еліти.
3. Прочитати й проаналізувати теоретичні матеріали з теми, користуючись рекомендованою літературою та конспектом лекцій.
4. Підготуватися до обговорення запропонованих питань за матеріалами лекції.

5. Запропонувати основні методи аналізу стилю життя сучасної української еліти.

6. Експериментально апробувати один із методів дослідження стилів життя на експериментальній групі. Описати свої враження у конспекті та зробити висновки щодо дослідження.

Результат самостійної роботи. Конспект студента з дисципліни «Соціокультурні групи та стилі життя». Опис результатів дослідницької практики.

ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Стиль життя як соціологічна категорія.
2. Співвідношення понять "Стиль життя", "рівень життя", "якість життя", "спосіб життя".
3. Концептуальні підстави вивчення стилю життя в зарубіжній соціології.
4. Концептуальні підстави вивчення стилю життя у вітчизняній соціології.
5. Поняття "стилю" в культурі.
6. Моностилізм і полистилізм як характеристики культури.
7. Моделі відтворення стилів життя.
8. Стильова диференціація і соціальна структура.
9. Стиль життя в структурі масових комунікацій.
10. Роль моди у формуванні стилю життя.
11. Стильова диференціація в Постмодерні.
12. Методики соціологічного вивчення стилів життя.
13. Емпіричні дослідження стилів життя.
14. Емпіричні дослідження способу життя.
15. Проблема стилю життя в умовах глобалізації.

16. Сучасний індивідуалізм і стиль життя.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ РЕФЕРАТІВ

Реферат (від латинського *refero* – доповідаю) – короткий усний чи письмовий виклад основних положень вчення або змісту друкованих джерел, доповідь на певну тему.

Мета підготовки студентом реферату – глибоке вивчення літератури і досвіду роботи за обраною темою, узагальнення результатів цього вивчення, формулювання самостійних висновків.

Автором при написанні реферату **мають бути продемонстровані такі навички і вміння:**

- пошук, вивчення необхідної наукової літератури та стану розробки проблеми у вітчизняній та зарубіжній літературі, дослідженнях;
- аналіз тієї чи іншої проблеми на конкретному об'єкті (наприклад, сфера зайнятості);
- логічне викладення своїх думок, їх аргументація та узагальнення;
- правильне оформлення науково-довідкового матеріалу.

Виконання рефератів сприяє поглибленню і закріпленню теоретичних знань, отриманих студентами при прослуховуванні лекційного курсу та самостійному вивченню дисципліни, виробленню навичок аналізу соціально-економічних явищ та процесів.

Обсяг реферату визначає викладач. Основний критерій – досягнення поставлених мети і завдань. Після консультацій з викладачем уточнюються література і структура викладу матеріалу, висновки. Реферативна робота

виконується за певними стандартами і вимогами, які студент повинен вивчити під час написання реферату згідно даних методичних рекомендацій.

Вимоги до виконання та організації процесу написання рефератів
Вибір теми реферату. Студент може самостійно обрати будь-яку тему з рекомендованої кафедрою тематики реферативних робіт. За умови, коли студент вчасно не обрав тему або затрудняється у виборі, тему може запропонувати викладач. Кожен студент записується у список з назвами обраних тем рефератів у викладача.

До написання реферату ставляться **такі загальні вимоги:**

1. **Актуальність теми.** Це означає конкретно показати, що, по-перше, ця тема неповно розкрита в літературі, по-друге, практичне значення розв'язання саме цих питань і проблем важливе в сучасних умовах.

2. **Високий теоретичний рівень.** Аналіз обраної проблеми з урахуванням сучасного розвитку відповідної науки (статистики, економіки, фінансів і т.ін.), визначення основних понять та термінів, оперування об'єктивною (раціональною) аргументацією, прикладами, фактами, які підкріплені теоретичними положеннями.

3. **Дослідницький характер.** Бажано включити в реферат елементи дослідження, як показника наукового пошуку вирішення обраної проблеми.

4. **Практична спрямованість.** Зміст цієї вимоги полягає в тісному взаємозв'язку теоретичних положень з реальними завданнями організацій, установ, підприємств.

В рефераті слід викласти пропозиції, які повинні логічно впливати з результатів аналізу процесів, що розглядаються. Ці пропозиції мають бути спрямовані на вдосконалення тих чи інших сторін об'єкту дослідження.

5. **Грамотність оформлення.**

Тему реферату студент обирає самостійно із запропонованих або ж пропонує свою і погоджує з викладачем.

Крім теоретичних знань студент повинен вміти застосовувати отримані знання у наукових дослідженнях фундаментального та прикладного

характеру з використанням сучасних інформаційних технологій.

Загальні вимоги до написання реферату:

- чіткість та логічна послідовність викладення матеріалу;
- переконливість аргументації;
- стислість і точність формулювань, які виключають можливість неоднозначного тлумачення;
- конкретність викладення результатів дослідження;
- обґрунтованість рекомендацій та пропозицій.

У рефераті повинні бути відображеними:

- актуальність тематики та відповідність до сучасного стану і певної сфери суспільного життя;
- обґрунтування вибраного напрямлення досліджень, методів розв'язку задачі та їх порівняльні оцінки;
- аналіз та узагальнення існуючих результатів;
- розробка загальної методики проведення досліджень;
- характер і зміст виконаних теоретичних досліджень та розрахунків, методи досліджень;
- обґрунтування необхідності проведення експериментальних досліджень, принцип дії розроблених програм, характеристики цих програм, оцінка похибок розрахунків, отримані експериментальні дані;
- оцінка повноти розв'язку поставленої задачі;
- оцінка достовірності отриманих результатів, їх порівняння з аналогічними результатами.

Необхідно неухильно дотримуватися порядку подання окремих видів текстового матеріалу, таблиць, формул та ілюстрацій.

Пошук літератури. Студент використовує рекомендовану даними вказівками літературу, також самостійно здійснює пошук необхідних наукових праць. Для цього потрібно ознайомитись із каталогами наукових

бібліотек (абетковим, систематичним, предметним), бібліографічними вказівками (рахунково-реєстраційними). Рекомендаційними, критичними), новими надходженнями до них, виділити дослідження тих авторів, які працюють над науковими проблемами, пов'язаними із темою обраної реферативної роботи. Необхідно обов'язково ознайомитись з журнальними публікаціями останніх кількох років. Не допускається підготовка реферату виключно за матеріалами навчальних підручників і посібників.

Структура реферату

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів (за необхідності);
- вступ;
- суть реферату (основна частина);
- висновки;
- список використаних джерел (перелік посилань);
- додатки (за необхідності).

Вимоги до змісту структурних частин

Титульний аркуш

Титульний аркуш є першою сторінкою реферату, який містить:

- найменування вищого навчального закладу, факультету, кафедри, де виконана робота;
- назву роботи;
- прізвище, ім'я, по батькові автора та група, в якій навчається;
- науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника;
- місто та дата виконання.

Зміст реферату

Зміст подають безпосередньо після титульного аркуша, починаючи з нової сторінки. До змісту включають структурні елементи у такому порядку:

перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів (за необхідності); вступ; послідовно перелічені найменування всіх розділів, підрозділів і пунктів (якщо вони мають заголовки) суті роботи; висновки; рекомендації (за необхідності); список використаних джерел; назви додатків і номери сторінок, які містять початок відповідного матеріалу.

Перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів

Перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів складають за умови повторення таких елементів більше трьох разів у тексті та вміщують безпосередньо після змісту, починаючи з нової сторінки. Інакше – їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні. Якщо у роботі вжита специфічна термінологія, чи використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути поданий у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом. Перелік треба друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа – їх детальну розшифровку.

Вступ

Вступ розташовують після переліку умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів (якщо він є), починаючи з нової сторінки. У вступі розкривають сутність і стан обраної теми дослідження, підстави та вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження. Далі подають загальну характеристику роботи у рекомендованій нижче послідовності.

Обґрунтовують актуальність та доцільність роботи для розвитку відповідної галузі науки чи виробництва, особливо на користь України шляхом аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями наукової задачі. Коротко викладають зміст роботи. Формулюють мету роботи і задачі, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети.

Об'єкт дослідження — це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і вибране для вивчення.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження.

Подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої у роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи іншим методом.

Вступ розкриває сутність і стан наукової проблеми та її значимість, підстави і вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності проведення дослідження.

У вступі необхідно також дати коротку характеристику розділів реферату.

Основна частина

Суть роботи вміщують після вступу, починаючи з нової сторінки. Суть роботи – це викладання відомостей про предмет дослідження, необхідних і достатніх для розкриття сутності даної роботи (опис теорії, методів, характеристик об'єкта, принципів дії об'єкта, основних принципових рішень, що дають уявлення про його устрій і т. ін.) та її результатів. Суть роботи викладають, поділяючи матеріал на розділи. Кожний розділ починають із нової сторінки.

У розділах основної частини подають:

- огляд літератури за темою і вибір напрямків досліджень;
- виклад загальної методики і основних методів досліджень;
- експериментальну частину і методику досліджень;
- відомості про проведені теоретичні і (або) експериментальні дослідження;
- аналіз і узагальнення результатів досліджень.

В огляді літератури окреслюють основні етапи розвитку наукової думки за обраною проблемою.

У другому розділі, як правило, обґрунтовують вибір напрямку досліджень, наводять методи вирішення задач і їх порівняльні оцінки, розробляють загальну методика проведення досліджень. У роботі розкривають методи розрахунків, механізми запровадження, гіпотези, що розглядають, принципи дії та характеристики розробленого програмно-модельного комплексу, оцінки похибок вимірювань.

Далі, у наступних розділах, з вичерпною повнотою викладаються результати власних досліджень. Автор повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених задач, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів). В цьому розділі можна викласти своє бачення досліджуваної проблеми та шляхи її вирішення.

Розділи можна поділяти на підрозділи, якщо це необхідно.

Висновки

Висновки розташовують безпосередньо після викладення суті роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках наводять оцінку одержаних результатів дослідження (наукову, практичну, соціальну цінність). Ця частина містить висновки автора стосовно суті досліджуваної проблеми, питань, що розглядались у роботі. У висновках необхідно наголосити на якісних та кількісних показниках отриманих результатів, викласти рекомендації щодо їх важливості.

Список використаних джерел

Список використаної літератури, який починають з нової сторінки, завершує основну частину. Перелік джерел, на які є посилання в основній частині роботи, наводять після рекомендацій, якщо вони є. Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел. Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують із каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв і т. ін. Порядкові номери описів у переліку є посиланнями у тексті (номерні посилання). Список використаної літератури складають із

джерел у тому порядку, за яким вони вперше згадуються у тексті (найбільш зручний для користування).

Додатки

Додатки необхідно починати з нової сторінки. У додатках вміщують матеріал, який:

- є необхідним для повноти роботи, але включення його до основної частини роботи може змінити логічне та впорядковане уявлення про роботу;
- не може бути послідовно розміщений в основній частині роботи через великий обсяг або способи відтворення.

У додаток, за необхідності, можна включити допоміжний матеріал, наприклад:

- проміжні математичні формули, рівняння та розрахунки;
- таблиці додаткових цифрових даних;
- інструкції, методики, опис алгоритмів;
- ілюстрації допоміжного характеру.

Правила оформлення реферату. Текст реферату викладається державною мовою. Загальний обсяг реферату не повинен перевищувати 15 сторінок. Аркуші реферату необхідно скріпити і розмістити в обкладинці.

Загальні правила

Реферат може бути рукописним, надрукований машинописним способом або за допомогою комп'ютера на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (210×297 мм). За комп'ютерного способу виконання роботи друкують через 1,5 міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці за умови рівномірного її заповнення. Бажано використовувати шрифти текстового редактора Word розміру 14.

Під час виконання роботи необхідно дотримуватись рівномірної щільності, контрастності й чіткості зображення впродовж усієї роботи. Всі

лінії, літери, цифри та знаки повинні бути однаково чорними впродовж усієї роботи. Окремі слова, формули, знаки, які вписують чорнилом, тушшю, пастою у надрукований текст мають бути чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту має максимально наближуватись до щільності основного тексту. Помилки, описки та графічні неточності можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою та нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту машинописним способом або від руки. Виправлене повинно бути чорного кольору.

Текст роботи друкують, дотримуючись таких розмірів берегів:

- верхній, лівий і нижній — не менше 20 мм,
- правий — не менше 10 мм.

Абзацний відступ повинен бути однаковим упродовж усього тексту роботи і дорівнювати п'яти знакам.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) і подальшим чи попереднім текстом має бути за комп'ютерним набором — не менше, ніж 2 рядки.

Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу у нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту.

Роздруковані на ЕОМ програмні документи повинні відповідати формату А4, їх включають до загальної нумерації сторінок роботи і розміщують, як правило, у додатках.

Розділи та підрозділи роботи повинні мати заголовки. Заголовки структурних частин роботи і заголовки розділів слід розташовувати посередині рядка та друкувати великими літерами без крапки у кінці, не підкреслюючи. Заголовки підрозділів роботи слід починати з абзацного відступу і друкувати малими літерами (крім першої великої) не підкреслюючи, без крапки у кінці. Перенесення слів у заголовку розділу не допускається. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Новий розділ та кожен структурну частину треба починати з нової сторінки.

Назви установ, організацій, фірм, програмних засобів, прізвища, та інші власні назви у тексті роботи наводять мовою оригіналу. Допускається транслітерувати власні назви й наводити назви організацій у перекладі на мову роботи, додаючи (при першій згадці) оригінальну назву.

Сторінки роботи слід нумерувати арабськими цифрами без знака №, додержуючись наскрізної нумерації впродовж усього тексту роботи. Титульний аркуш (перша сторінка роботи) включають до загальної нумерації сторінок роботи, але на ньому номер сторінки не проставляють, на наступних сторінках номер сторінки проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки у кінці.

Такі структурні частини, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Звертаємо увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: «1 ВСТУП» або «Розділ 6 ВИСНОВКИ».

Розділи, підрозділи роботи слід нумерувати арабськими цифрами. Розділи повинні мати порядкову нумерацію у межах викладення суті роботи, їх позначають арабськими цифрами без крапки, наприклад: 1, 2 і т. д. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію у межах кожного розділу. Номер підрозділу складають із номера розділу та порядкового номера підрозділу, відокремлених крапкою; після номера підрозділу крапку не ставлять, наприклад: 2.3 (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Оформлення приміток. Примітки вміщують у роботі за необхідності пояснення змісту тексту, таблиці або ілюстрації. Їх розташовують безпосередньо після тексту, таблиці, ілюстрації, яких вони стосуються. Одну примітку не нумерують. Слово «Примітка» друкують з великої літери з абзацного відступу, не підкреслюють, після слова «Примітка» ставлять крапку і з великої літери у тому ж рядку подають текст примітки, наприклад:

Примітка. Тут можна подати необхідні пояснення. Декілька приміток нумерують послідовно арабськими цифрами з крапкою. У такому разі після слова «Примітка» ставлять двокрапку і у наступному рядку з абзацу після номера примітки з великої літери подають текст примітки, наприклад:

Примітка:

1. Текст першої примітки.
2. Текст другої примітки.

Загальні правила цитування та посилання на різні елементи

Текст роботи може включати:

- посилання, відзначені лапками та індексом посилання на джерело з точними вихідними даними;
- посилання, переказані власними словами автора реферату (без лапок), але проіндексовані також, з точною вказівкою джерела.

Цитування повинно бути повним, допускається пропуск слів, речень, абзаців без перекручення авторського тексту. Випущений текст замінюється трьома крапками. Розділовий знак, який стояв перед пропущеним знаком, не зберігається. Кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело. При непрямому цитуванні (переказі) слід бути гранично точним у викладанні думок автора і давати відповідні посилання на джерело. Посилання у тексті роботи на джерело слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад: «... у працях [1-3] ...». Якщо використовують відомості, матеріали з джерел із великою кількістю сторінок, то у посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання у роботі. При посиланнях на розділи, підрозділи, додатки зазначають їх номери. При цьому слід писати: «... у розділі 3 ...», «... дивись 2.3 ...», «...відповідно до 1.2.3 ...» . Посилання на формули та рівняння роботи вказують порядковим номером формули чи рівняння у круглих дужках, наприклад: «... за формулою (2.1) ...». За необхідності посилання на

ілюстрації роботи вказують порядковий номер ілюстрації, наприклад: «... на рис. 1.2 ...» або зворот типу : «... як це показано на рис. 1.2». На всі таблиці роботи повинні бути посилання у тексті, при цьому слово «таблиця» у тексті пишуть повністю наприклад: «... у таблиці 1.2 ...». При повторному посиланні на таблиці та ілюстрації потрібно вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «... див. таблицю 1.3 ...» чи «...див. рисунок 1.2 ...».

Розміщення та оформлення ілюстрацій

Ілюстрації (блок-схеми, схеми, графіки, діаграми, рисунки) разом з їх назвами слід розміщувати у роботі безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації мають бути посилання у роботі. Ілюстрації, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок роботи.. Ілюстрації нумерують арабськими цифрами без знаку № порядковою нумерацією у межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках. Номер ілюстрації складають з номера розділу та порядкового номера ілюстрації у цьому розділі, відокремлених крапкою. Наприклад: «... Рисунок 1.2 ...» — другий рисунок першого розділу. Назва ілюстрації може бути під нею, після слова «Рисунок» та номера, наприклад: «Рисунок 3.2 — Схема передачі інформації».

Оформлення таблиць

Цифровий матеріал, як правило, оформлюють у вигляді таблиці, яку слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. Таблицю розташовують таким чином, щоб було зручно її читати без повороту переплетеного блоку роботи (чи з поворотом за годинниковою стрілкою). З нового рядка пишуть слово «Таблиця» з великої літери, після чого вказують порядковий номер. Таблиці нумерують арабськими цифрами порядковою нумерацією у межах розділу, за винятком таблиць, наведених у додатках. Номер таблиці складають з номера розділу та порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад: «Таблиця

1.2» — друга таблиця першого розділу. Якщо у роботі одна таблиця, її нумерують згідно з вимогами. Таблиця може мати заголовок, який друкують малими літерами (крім першої великої) і вміщують над таблицею після її номера. Назва має бути стислою та відбивати зміст таблиці. Таблицю з великою кількістю рядків необхідно переносити на наступну сторінку. При поділі таблиці на частини допускається її шапку (заголовки стовпців) або боковик (заголовки рядків) замінити відповідно номерами граф чи рядків, нумеруючи їх арабськими цифрами у першій частині таблиці. Слово «Таблиця 1.2» та її назву вказують один раз над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть: «Продовження таблиці 1.2» із зазначенням номера таблиці. Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки і підзаголовки граф вказують в однині. Слово, що повторюється в якійсь графі, можна замінити лапками, два та більше слів при першому повторенні замінюють словом «Те ж», а далі — лапками. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то у ньому ставлять прочерк. На всі таблиці повинні бути посилання у тексті роботи.

Написання формул та рівнянь

Нумерувати слід лише ті формули, на які є посилання у наступному тексті. Формули та рівняння розташовують безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються, посередині сторінки. Формули та рівняння у рефераті (за винятком формул та рівнянь, наведених у додатках) нумерують порядковою нумерацією арабськими цифрами у межах розділу. Номер формули або рівняння складають із номера розділу та порядкового номера формули або рівняння, відокремлених крапкою. Номер формули або рівняння зазначають на рівні формули або рівняння у круглих дужках у крайньому правому положенні на рядку, наприклад: (3.1) (перша формула

третього розділу). Номер, який не вміщується у рядку з формулою, переносять у наступний. нижче формули. Номер формули при її перенесенні вміщують на рівні останнього рядка. Якщо формула знаходиться у рамці, то номер такої формули записують зовні рамки з правого боку навпроти основного рядка формули.

Розділовими знаками між формулами, котрі йдуть одна за одною і не відокремлені текстом, можуть бути кома або крапка з комою безпосередньо за формулою перед її номером. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів, що входять до формули чи рівняння, слід наводити безпосередньо під формулою у тій послідовності, в якій вони наведені у формулі чи рівнянні. Пояснення значення кожного символу та числового коефіцієнта можна давати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають з абзацу словом «де» без двокрапки.

Оформлення додатків

Додатки слід оформлювати як продовження роботи на його наступних сторінках, розташовуючи додатки у порядку появи посилань на них у тексті роботи. Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої повинно бути надруковане слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад: «Додаток А», «Додаток Б» і т. д. Текст додатка, за необхідності, можна розділити на підрозділи, пункти та підпункти, які слід нумерувати арабськими цифрами у межах кожного додатку. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатку (літеру) і крапку, наприклад: «А.2» (другий розділ додатку А), «Г3.1» (підрозділ 3.1 додатку Г) і т. д. Ілюстрації, таблиці, формули та рівняння, розміщені у тексті додатку, слід нумерувати арабськими цифрами у межах

кожного додатка, наприклад: «Рисунок Г.2» — другий рисунок додатку Г; «Таблиця А.2» — друга таблиця додатку А, «формула (А.1)» — перша формула додатку А. У посиланнях на ілюстрації, таблиці, формули, рівняння у тексті додатку рекомендується писати: «... на рисунку А.2 ...», «... у таблиці А.1 ...», «... за формулою (А.3) ...».

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. “Стиль життя” як наукове поняття.
2. Поняття ”соціокультурна група”.
3. Основні чинники формування стилю життя.
4. Стиль життя як соціально-культурне явище.
5. Теоретичні підходи до дослідження стилів життя.
6. Стиль життя як об’єкт дослідження соціології культури.
7. Французська школа соціології культури та особливості дослідження стилю життя.
8. Американська школа соціології культури та особливості дослідження стилю життя.
9. Німецька школа соціології культури та особливості дослідження стилю життя.
10. Вітчизняна школа соціології культури та особливості дослідження стилю життя.
11. Українська школа соціології культури та особливості дослідження стилю життя.
12. Стиль життя та спосіб життя. Порівняльний аналіз понять.
13. Науковий дискурс щодо дослідження стилю життя в соціології.
14. Науковий дискурс щодо дослідження стилю життя в площині гуманітрних наук.
15. Індивідуальні та групові стилі життя.
16. Стиль життя особистості як соціально-культурний феномен.

17. Спосіб життя особистості як соціально-культурний феномен.
18. Функціональна спрямованість стилів життя.
19. Еволюція теоретичної рефлексії щодо стилів життя.
20. Зв'язок стилів життя та соціальної структури в соціологічних концепціях.
21. Т.Веблен та М.Вебер про стилі життя.
22. Л.Іонін та П.Бурдьє про стиль життя соціальної групи.
23. Стилї життя та стилї споживання (Ж. Бодріяр).
24. Демонстративне споживання як характеристика стилю життя (Т. Веблен).
25. Стиль життя як прояв творчої різноманітності.
26. Стиль життя як прояв індивідуальності (Г. Зіммель).
27. Гендерні репрезентації стилів життя.
28. Головні фактори, що визначають стиль життя.
29. Самоідентифікація особистості та стиль життя.
30. Соціальні механізми формування стилів життя .
31. Структура стилів життя.
32. Основні типи стилів життя.
33. Соціальні технології регулювання стилів життя соціальних груп.
34. Соціальний престиж та соціальний авторитет як показники стилю життя.
35. Методологія дослідження стилів життя.
36. Основні показники та індикатори стилю життя.
37. Особливості стилю життя студенської молоді та його соціологічний аналіз.
38. Особливості стилю життя людей похилого віку та його соціологічний аналіз.
39. Особливості стилю життя маргінальних груп та його соціологічний аналіз.

40. Особливості стилю життя безпритульних та його соціологічний аналіз.
41. Особливості стилю життя сучасної української еліти та його соціологічний аналіз.
42. Особливості стилю життя українських жінок та його соціологічний аналіз.
43. Презентація індивідуальної дослідницької теми.

ТЕСТУВАННЯ ЯК КОНТРОЛЬ ПОТОЧНИХ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Тестування – це спосіб визначення рівня знань і вмінь студентів за допомогою спеціальних тестових завдань, як правило, у вигляді запитань або задач.

Тест поточного контролю успішності – вимірює приріст знань, умінь, навичок за певний навчальний період (місяць, семестр). Такі тести перевіряють перш за все навчальний матеріал, який вивчається, та пов'язані з конкретними навчальними завданнями досягнення, які очікуються на кінець навчання. Так виявляється наступність між тестами поточного та підсумкового контролю й реалізуються такі важливі вимоги до контролю, як їх систематичність, поетапність, об'єктивність.

Тест підсумкового контролю успішності – інструмент оцінювання, який використовують для перевірки засвоєння навчального матеріалу. Проводять у кінці вивчення студентами навчальної дисципліни тощо.

Тест стандартизований – інструмент оцінювання, що вимірює стандартний набір широко визначених результатів навчання, використовує стандартні інструкції та стандартну методику оцінювання, а також дає змогу порівнювати результат окремого тестованого з результатами інших тестованих, які виконували той самий тест за аналогічних умов. Ці тести прив'язані переважно до норм, що призначені для порівняння рівня успішності тестованих певного навчального закладу з рівнем успішності репрезентативної вибірки групи тестованих. (Раніше у світовій практиці такі тести ґрунтувалися на завданнях на вибір відповіді, передусім на завданнях з вибором однієї відповіді. Останнім часом тести модифікують, включаючи завдання на надання відповіді, а також групують у кластери для подальшої інтерпретації).

Тестування студентів проводиться регулярно з метою перевірки і засвоєння знань впродовж прочитаної лекції викладачем.

Студенти повинні дати вірну відповідь на поставлені запитання з запропонованими варіантами відповідей.

Студенти повинні обрати вірні варіанти відповідей на поставлені запитання. Кожна вірна відповідь на тест оцінюється 5 балами. У тестах 9, 10, 18, 19, 20 кожна помилка зменшує оцінку студента на 1 бал.

Відповідь на 20 тестів дає сумарну оцінку в 100 балів.

Правильні відповіді до запропонованих тестів (так звані “ключі”) виділено у подальшому тексті позначкою (!).

ТЕСТИ

1. Стиль життя - це:

- а) Основні характеристики життєдіяльності та соціальної поведінки особистості і суспільної групи (!)
- б) Основні потреби та інтереси особистості і суспільної групи
- в) Основні цілі та завдання особистості і суспільної групи

2. Спосіб життя – це:

- а) основи організації соціального життя, цілісна сукупність форм життєдіяльності людей, обумовлених конкретними історичними умовами та чинниками їх взаємодії (!)
- б) сутність і властивості людського організму, що забезпечуються як самою людиною, так і складною системою заходів з боку суспільства і держави

3. Визначіть взаємозалежність понять “стиль життя” та “спосіб життя”

- а) “стиль життя” – це певна сторона організації життя особистості, суспільної групи (!)
- б) “спосіб життя” – це певна сторона організації життя особистості, суспільної групи

4. Хто вперше ввів до наукового обігу поняття “стиль життя”?

- а) Веблен
- б) Малиновський

в) Адлер (!)

5. В якому році було вперше застосовано поняття "стиль життя"

а) 1959 р.

б) 1939 р. (!)

в) 1929 р.

6. Визначення поняття "стиль життя" в філософії

а) Характер форми чи схема форми репрезентації покоління в певну епоху, в умовах певної соціальної реальності (!)

б) Цілісна система способів та норм (стимулів, мотивів, реакцій), що реагує на зовнішню детермінацію та є опосередковуючою ланкою між особистістю і навколишнім середовищем

в) Типи культурних стилів, виразність, майстерність, вроджене вміння у способах або методах дії подання самого себе у відповідності з певним соціальним стандартом

г) Сукупність практик споживання, що визначаються економічною стратифікацією, автономізацією (залежність від власного доходу) та максималізацією корисності

д) Інтегрований спосіб взаємодії особистості зі світом, самовираження індивідуальності в життєдіяльності, що здійснюється з урахуванням соціальних можливостей і її біопсихічного потенціалу

7. Визначення поняття "стиль життя" в психології

а) Характер форми чи схема форми репрезентації покоління в певну епоху, в умовах певної соціальної реальності

б) Цілісна система способів та норм (стимулів, мотивів, реакцій), що реагує на зовнішню детермінацію та є опосередковуючою ланкою між особистістю і навколишнім середовищем (!)

в) Типи культурних стилів, виразність, майстерність, вроджене вміння у способах або методах дії подання самого себе у відповідності з певним соціальним стандартом

- г) Сукупність практик споживання, що визначаються економічною стратифікацією, автономізацією (залежність від власного доходу) та максималізацією корисності
- д) Інтегрований спосіб взаємодії особистості зі світом, самовираження індивідуальності в життєдіяльності, що здійснюється з урахуванням соціальних можливостей і її біопсихічного потенціалу

8. Визначення поняття “стиль життя” в економічних науках:

- а) Характер форми чи схема форми репрезентації покоління в певну епоху, в умовах певної соціальної реальності
- б) Цілісна система способів та норм (стимулів, мотивів, реакцій), що реагує на зовнішню детермінацію та є опосередковуючою ланкою між особистістю і навколишнім середовищем
- в) Типи культурних стилів, виразність, майстерність, вроджене вміння у способах або методах дії подання самого себе у відповідності з певним соціальним стандартом
- г) Сукупність практик споживання, що визначаються економічною стратифікацією, автономізацією (залежність від власного доходу) та максималізацією корисності (!)
- д) Інтегрований спосіб взаємодії особистості зі світом, самовираження індивідуальності в життєдіяльності, що здійснюється з урахуванням соціальних можливостей і її біопсихічного потенціалу

9. Визначення поняття “стиль життя” в культурології

- а) Характер форми чи схема форми репрезентації покоління в певну епоху, в умовах певної соціальної реальності
- б) Цілісна система способів та норм (стимулів, мотивів, реакцій), що реагує на зовнішню детермінацію та є опосередковуючою ланкою між особистістю і навколишнім середовищем

- в) Типи культурних стилів, виразність, майстерність, вроджене вміння у способах або методах дії подання самого себе у відповідності з певним соціальним стандартом (!)
- г) Сукупність практик споживання, що визначаються економічною стратифікацією, автономізацією (залежність від власного доходу) та максималізацією корисності
- д) Інтегрований спосіб взаємодії особистості зі світом, самовираження індивідуальності в життєдіяльності, що здійснюється з урахуванням соціальних можливостей і її біопсихічного потенціалу

10. Визначення поняття “стиль життя” в медичних науках, валеології:

- а) Характер форми чи схема форми репрезентації покоління в певну епоху, в умовах певної соціальної реальності
- б) Цілісна система способів та норм (стимулів, мотивів, реакцій), що реагує на зовнішню детермінацію та є опосередковуючою ланкою між особистістю і навколишнім середовищем
- в) Типи культурних стилів, виразність, майстерність, вроджене вміння у способах або методах дії подання самого себе у відповідності з певним соціальним стандартом
- г) Сукупність практик споживання, що визначаються економічною стратифікацією, автономізацією (залежність від власного доходу) та максималізацією корисності
- д) Інтегрований спосіб взаємодії особистості зі світом, самовираження індивідуальності в життєдіяльності, що здійснюється з урахуванням соціальних можливостей і її біопсихічного потенціалу (!)

11. Оберіть два найбільш поширених теоретичних підходи соціологічного дослідження стилю життя:

- а) функціональний підхід;
- б) стратифікаційний підхід (!)

- в) теорія споживання (!)
- г) символічний інтеракціонізм

12. Оберіть два найбільш поширених методи емпіричного соціологічного дослідження стилю життя:

- а) експеримент;
- б) спостереження (!)
- в) фокус-група
- г) анкетування (!)

11. Визначте серед запропонованих три показники індивідуального стилю особистості:

- а) зовнішній вигляд (одяг, зачіска, аксесуари) (!)
- б) характер поведінки (!)
- в) колір очей

13. Основна характеристика стилю життя за Т. Вебленом:

- а) стиль життя визначається демонстративними аспектами (!)
- б) стиль життя визначається релігійною етикою
- в) стиль життя визначається субкультурою індивіда
- г) стиль життя визначається наростанням розриву між об'єктивною (суспільною) та суб'єктивною (індивідуальною) культурою
- д) стиль життя визначається типом цінностей

14. Основна характеристика стилю життя за Г. Зіммелем:

- а) стиль життя визначається наростанням розриву між об'єктивною (суспільною) та суб'єктивною (індивідуальною) культурою (!)
- б) стиль життя визначається релігійною етикою
- в) стиль життя визначається демонстративними аспектами
- г) стиль життя визначається субкультурою індивіда
- д) стиль життя визначається типом цінностей

15. Основна характеристика стилю життя за М. Вебером:

- а) стиль життя визначається релігійною етикою (!)
- б) стиль життя визначається демонстративними аспектами
- в) стиль життя визначається субкультурою індивіда
- г) стиль життя визначається наростанням розриву між об'єктивною (суспільною) та суб'єктивною (індивідуальною) культурою
- д) стиль життя визначається типом цінностей

16. Основна характеристика стилю життя за Є. Шпрангером:

- а) стиль життя визначається типом цінностей (!)
- б) стиль життя визначається релігійною етикою
- в) стиль життя визначають демонстративні аспекти стилю життя
- г) стиль життя визначається субкультурою індивіда
- д) стиль життя визначається наростання розриву між об'єктивною (суспільною) та суб'єктивною (індивідуальною) культурою

17. Особливості визначення поняття “стиль життя” с за О. Тоффлером:

- а) стиль життя визначається субкультурою індивіда (!)
- б) стиль життя визначається типом цінностей
- в) стиль життя визначається релігійною етикою
- г) стиль життя визначають демонстративні аспекти стилю життя
- д) стиль життя визначається наростанням розриву між об'єктивною (суспільною) та суб'єктивною (індивідуальною) культурою

18. Соціально-культурна група – це:

- а) сукупність індивідів, що належать до однієї субкультури (!)
- б) сукупність індивідів, що мають однаковий статус
- в) сукупність індивідів, що належать до однієї вікової групи

19. Визначить три основні характеристики соціально-культурної групи:

- а) тип цінностей (!)
- б) характер споживання (!)
- в) демонстративні аспекти (!)
- г) класова приналежність

20. Визначте послідовність процесу формування стилів життя, позначивши надані нижче компоненти цифрами 1,2,3,4

- а) когнітивний (вірна послідовність !)
- б) перцептивний
- в) селективний
- г) креативний

21. Назвіть сучасних українських соціологів, що досліджували проблему стилів життя

- а) Л. Бевзенко (!)   б) П.Бурд'є   в) А.Глухих   г) Є. Головаха (!)   д) О.Куценко(!)   Л.Сохань (!)   д) М.Шульга (!)

22. Назвіть соціолога, що вперше відокремив поняття «соціальний клас» та «соціальний статус»

- а) К. Маркс
- б) М. Вебер (!)
- в) П. Сорокін

23. Як трактується стиль життя в культурі патріархального, традиційного суспільства?

- а) як прояв власної ідентичності індивіда
- б) як результат взаємодії з культурним середовищем (!)
- в) як результат взаємодії з соціальним середовищем

24. Як трактується стиль життя в культурі індустріального суспільства?

- а) як прояв власної ідентичності індивіда (!)
- б) як результат взаємодії з культурним середовищем
- в) як результат взаємодії з соціальним середовищем

25. Як трактується стиль життя в культурі постмодерну?

- а) як прояв власної ідентичності індивіда
- б) як результат взаємодії з культурним середовищем
- в) як результат взаємодії з соціальним середовищем (!)

26. В чому полягають основні пріоритети стилю життя ділової жінки (оберіть два варіанти)

- а) сімейний затишок
- б) кар'єрне зростання (!)
- б) високий матеріальний стан
- в) професійні успіхи (!)
- г) слідування традиціям

27. В чому полягають основні пріоритети стилю життя православної віруючої жінки (оберіть два варіанти)

- а) сімейний затишок (!)
- б) кар'єрне зростання
- б) високий матеріальний стан
- в) професійні успіхи
- г) слідування традиціям (!)

28. Які смислові поля стилю життя домінують в типовій моделі життєвого успіху сучасного суспільства? (оберіть два варіанти)

- а) влада (!)
- б) гроші (!)
- в) благодійність
- г) толерантність

д) екологізм

29. Визначте, представнику якої субкультури притаманні наступні ознаки

(*зовнішній вигляд*: шкіряний одяг, татуювання, металеві прикраси; *мовлення* – “сленг”, технічна термінологія; *дозвілля*: швидкість, мандри, перегони)

а) металіст

б) байкер (!)

в) футбольний фан

ОРІЄНТОВНІ НОРМИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ, ВМІНЬ ТА КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ

Дисципліна “Соціокультурні групи та стилі життя” передбачає організацію системи поточного, модульного та підсумкового контролю. Навчальна дисципліна складається з трьох модулів та оцінюється за кредитно-модульною системою.

Результати навчальної діяльності студентів оцінюються за 100-бальною шкалою, що включає рейтингові бали за аудиторну роботу, самостійну роботу, модульний контроль та екзамен.

Форми поточного контролю:

№ п/п	Виконана робота	Кількість балів
1	усна відповідь під час практичних занять	5
2	домашня письмова робота	5
4	реферат	5
6	модульний контроль	5
	Всього:	20

Модульний контроль

Модульний контроль знань студентів проводиться після завершення вивчення кожного модуля та передбачає виконання наступних завдань:

I модуль: аналітичне завдання з теми: ”Методологічні підходи до дослідження стилів життя в соціології”.

II модуль: підготовка наукового есе з теми “ Соціологічний аналіз способу та стилю життя соціально-культурних груп”.

III модуль – розробка програми авторського дослідження стилів життя соціально-культурної групи.

Співвідношення семестрової роботи та заліку складає 60:40.

	Змістовний модуль 1 (ЗМ 1)	Змістовний модуль 2 (ЗМ 2)	Змістовний модуль 3 (ЗМ 3)	Іспит	Разом (підсумкова оцінка)
Максимальна оцінка в балах	20	20	20	40	100

РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ СТУДЕНТІВ

Оцінка

Критерій оцінювання навчальних досягнень

«відмінно» За глибоке і повне опанування змісту навчального матеріалу, в якому студент легко орієнтується, понятійним апаратом, за уміння зв'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і в письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення

«добре» За повне засвоєння навчального матеріалу, володіння понятійним апаратом, орієнтування в вивченому матеріалі, свідоме використання знань для вирішення знань для рішення практичних

завдань, грамотний виклад відповіді, але у змісті і формі відповіді мали місце окремі неточності (похибки)

«задовільно» За знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, при цьому його виклад не повний, не послідовний. Студент допускає неточності у визначенні понять, при використанні знань, не вміє доказово обґрунтувати свої судження

«незадовільно» Коли студент має розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок в визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Така оцінка виставляється за повне незнання і нерозуміння навчального матеріалу або відмову від відповіді (як правило на практиці не використовується).

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

За 100-бальною шкалою	Оцінка за національною шкалою		
90-100	5	відмінно	зараховано
85-89	4	добре	
75-84			
65-74	3	задовільно	
60-64			
35-59	2	незадовільно	незараховано
1-34			

При цьому, кількість балів відповідає оцінці:

1-34 – “незадовільно” з обов’язковим повторним вивченням дисципліни;

35-59 – “незадовільно” з можливістю повторного складання;

60-64 – “задовільно” (“достатньо”);

65-74 – “задовільно” ;

75-84 – “добре”;

85-89 – “добре” (“дуже добре”);

90-100 – “відмінно”.

Таким чином, студент може отримати максимально **20** балів за один модуль, відповідно – **60** балів за три модулі. Отже, мінімальною кількістю балів, що визначає достатній рівень опанування студентом навчальної дисципліни та допуском до іспиту є **35** балів. Отже, результати модульно-рейтингової оцінки знань, що складають 1-34 бали за три змістовні модулі вважаються недопуском до іспиту і відповідають оцінці “незадовільно” з обов’язковим повторним вивченням дисципліни.

Результати модульно-рейтингової оцінки знань, що складають 35-59 бали за три змістовні модулі дають можливість складати іспит. Проте у такому випадку максимальна оцінка знань студента за кредитно-модульною системою (робота протягом семестру плюс іспит) не може перевищувати 89 балів, що за шкалою відповідності дорівнює оцінці “добре”.

ОПОРНИЙ КОСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Стиль життя як соціально-культурний феномен

Інтерес до способу життя тієї чи іншої категорії населення з боку соціології виявлений давно - з тих пір, коли започатковувалася практична (емпірична) соціологія.

Поняття "стиль життя". Стили життя – це стандартизовані габітуалізовані комплексні практики оперування осіб у соціокультурних просторах. Розкрито, що стилі життя складаються з базису й надбудови, де базис – це соціалізовані зразки й навички життєдіяльності, а надбудова – це прошарок власних рефлексій і виборів

Поняття „соціальний механізм формування стилів життя” дозволяє дослідити й описати динаміку, форми інституціоналізації, способи поширення й відтворення, критерії оцінювання, методи дослідження й підходи до узагальнення соціологічного змісту поняття „стиль життя” й реальних життєвих практик соціальних суб'єктів і суб'єктів.

Традиційне поняття "стиль" було виключно естетичною категорією. Згодом сферою його поширення став визнаватися весь простір культури (стиль культури, стиль мислення), а також життєвої поведінки людини (стиль життя). У сучасній літературі, присвяченій проблемі стилю, пріоритет належить категорії "стиль життя", а усі інші стильові форми(стили мистецтва, наукового мислення, культури) вважаються похідними від неї. Проблема стилю життя з периферійної теми естетичних досліджень перемістилася у фокусний простір естетики повсякденності.

Категорія "стиль життя" на сьогодні широко використовується представниками різних дисциплін, пов'язаних з вивченням громадського і культурного життя : соціології, соціальної психології, економіки, маркетингу, історії, теорії культури і тому подібне. Зростання інтересу до соціокультурної життєдіяльності людей, життя, що проявляється в специфічному стилі,

обумовлено як суспільно-практичними, так і науково-теоретичними чинниками.

Типологізація стилів життя: жіночі – чоловічі, фемінінні – маскулінні, традиційні – інноваційні, популярні – маргінальні, конформістські – альтернативні, тоталітарні – самозрозумілі, мажоритарні – міноритарні, масові – індивідуальні, реальні – ідеальні, нормативні (конвенційні) – антисоціальні, альтруїстичні – гедоністичні.

Фемінність і маскуліність поряд з ідентичністю вважаються дуже істотними характеристиками особистості, що визначають гендерні особливості особистості, вважаються ознаками мужності чи жіночності.

Стосовно культурних норм, звичаїв, традицій, то численні варіанти установок і поведінки індивідів у різних культурах показують, наскільки люди є їхнім продуктом. Ідеться про те, що гендерні ролі, тобто набір очікуваних взірців поведінки для чоловіків і жінок, зумовлені культурою. Культури різняться між собою правилами соціальних ігор, нормами, які регулюють допустимий ступінь емоційності та експресивності, розмір особистісного простору тощо. Водночас гендерні ролі також залежать від епохи. Доведено, що з роками змінюються погляди в суспільстві на роль жінки в бізнесі та промисловості.

Загалом, підводячи підсумки, варто зазначити, що «статєво-рольові» властивості індивіда відтворюють явища, пов'язані з диференціюванням і розрізненням чоловіків і жінок за способом репродукції, виконуваними в суспільстві ролями, комунікативними програмами поведінки та ін. Отже, слова «чоловік» і «жінка» асоціюються з безліччю різноманітних ознак, зокрема з відмінностями репродуктивних функцій, будови тіла, характеру, виду занять, соціального статусу, позиції, соціальної ролі тощо, тобто статевий диморфізм (від гр. ди — подвійний, морфізм — вид, форма) виявляється у якнайширшому спектрі соматичних і поведінкових відмінностей. Німецький психолог О. Вейнінгер, намагаючись по-новому підійти до розв'язання проблеми статєвих відмінностей, встановив у процесі

дослідження, що статеве диференціювання ніколи не буває цілком закінченим, адже всі особливості чоловічої статі, хоча й у слабкому вигляді, можна знайти в жінки, і навпаки, всі статеві ознаки жінки у своїй сукупності наявні й у чоловіків, хоча й у дуже неформленому вигляді, так званому рудиментарному стані. Тому, на думку вченого, ми можемо прийняти ідеального чоловіка та ідеальну жінку як типові статеві форми, які насправді не існують.

Тема 2. Основні соціальні фактори та соціально-культурні характеристики формування стилю життя

Поняття стилю з самого початку свого виникнення пов'язане із означенням індивідуальної своєрідності людського буття, що певною мірою ускладнює можливість теоретичної реконструкції його змісту (адже поняттєве відображення дійсності передбачає її узагальнення, а не індивідуалізацію).

Античні вчення про стиль були зорієнтовані передусім на освоєння та канонізацію словесного мистецтва і загалом обмежувались утворенням стилістичних норм декоративного характеру. Одночасно тут формується уявлення про стиль як про певний канон мовного мислення, що пов'язаний багатьма нитками з духовною культурою, духовно-практичними формами освоєння дійсності, із соціальною реальністю.

У Новий час відбувається постійна переорієнтація загальної світоглядної позиції теоретичної свідомості, що прагне спертися на індивідуальний досвід. Тепер кожна індивідуальна свідомість вважається спроможною до самостійного мислення, до вироблення своїх мовних форм. Провідною формулою для вивчення стилю стає: "Стиль – це людина" (Бюффон). Однак ця традиція виявляється придатною тільки для того, щоб описати техніку словесної творчості в неконструктивних, емоційних термінах суб'єктивного характеру.

Виходячи з цього, закономірною появу ряду течій в лінгвістиці та літературознавстві, які прагнуть виробити принципи наукового описання стилю автора, твору чи, скажімо, особливості мови певної соціальної групи. Ця робота ведеться через переосмислення методологічних норм античних риторик, орієнтованих на структурно-композиційне вивчення мовного цілого в його словесній оформленості.

Стиль виявляє себе як такий, що знаходиться в певному смисловому полі, в межах якого опиняються зіставленими та порівнюваними окремі його ознаки. Поза цим полем вони розпадаються на окремі, нічим не пов'язані елементи. В одних випадках роль цього поля відіграє структура мови, літератури, в інших – конструктивні форми мислення, пізнання, культури тощо.

Тріада “культура - суспільство – особистість” являє собою соціально-філософську і культурологічну проблему, яка включає в себе безліч аспектів. Наприклад, питання про те, яку роль відіграє особистість в культурі того або іншого історично конкретного суспільства, як узгоджуються інтереси особистості і суспільства, яке існувало ставлення до людини протягом даної епохи, яка роль особистості в культурному прогресі тощо. Протягом існування людської цивілізації проблеми культури мали першочергове, по суті, провідне значення – передусім тому, що культура завжди була могутнім фактором соціального розвитку, відбивала якісну характеристику суспільного життя, уособлювала в собі специфічний спосіб людської життєдіяльності, зафіксований в результатах праці, в системі соціальних норм і закладів. Зауважимо, що основне в змісті культури – не речі, а людина, суспільство. Усі її види - культура виробництва, культура управління, політична культура, художня культура, культура міжособистісних відносин, екологічна тощо – утворюють єдине ціле як форми існування і розвитку людської природи, а отже – суспільства. Культура пронизує всі напрямки елементарних людських потреб до найвеличніших виявів людської творчості. Вона впливає на всі сфери

суспільної та індивідуальної життєдіяльності – працю, побут, дозвілля, мислення, практичну діяльність, етику, етикет. Культура набуває соціального впливу передусім як необхідний аспект діяльності суспільної людини. Вона ґрунтується на соціальних засадах і передбачає організацію спільної діяльності людей, а отже, регулювання цієї діяльності певними правилами, нормами акумульованими в традиціях, знакових і символічних системах тощо. Зміст культури впливає не лише на темпи діяльності, прискорюючи чи уповільнюючи їх, але й визначає її змістовне цілеспрямовання. Думки, погляди, рішення, які зумовлюють різні сфери суспільної практики, підтримуються логікою культури.

Нині стало очевидним, що прискорення демократичних процесів, зміна структурних компонентів соціуму багато в чому зумовили динаміку якісних, змістовних характеристик життєдіяльності людей, масові суспільні зрушення. Такі зміни в соціокультурному середовищі як появу нових технічних засобів для задоволення різноманітності запитів людей, що множиться, по відношенню до харчування, житла, одягу, предметів побутового і особистого призначення, викликали зміни в оцінних критеріях, зросли вимоги до їх естетичних характеристик, дизайну. Зростаюча диференціація показників добробуту, естетичних цінностей людей, зміст їх зайняття поглиблює плюралізацію стилів життя в сучасному суспільстві.

Тема 3. Теоретичні підходи до соціально-культурного аналізу стилів життя.

Поняття “стиль життя” вводить у науковий обіг М.Вебер, який розглядає його, насамперед, в соціологічному контексті як критерій соціальної стратифікації, чинник, що інтегрує певну соціальну групу й водночас перешкоджає переходу особи із однієї групи в іншу. Його послідовники розробляють різноманітні концепції так званих субкультур, яким відповідають різні стилі життя, і доходять висновку, що відмінності між

людьми зумовлюються не належністю до суспільного класу, а віковими характеристиками, певним типом культури тощо.

Подальший розвиток зазначеної проблеми пов'язаний із феноменологічною традицією, зокрема, з іменем визначного австрійського вченого Альфреда Адлера, який витлумачує стиль життя як прояв індивідуальної цілісності особистості, що активно прагне досконалості. Це поняття він використовує також для позначення сукупності захисних стратегій та компенсаторних прийомів, які застосовує суб'єкт у відповідь на вплив з боку найближчого соціального оточення.

Своє продовження аналіз проблеми стилю життя з позицій психології особистості в контексті особливої інтегральної характеристики, що описує своєрідність поведінкового прояву людини, знаходить у працях Г.Олпорта, У.Корнера, Г.Роршаха, Вартегга, Клейна, які припускають, що певні формальні ознаки стилю життя, незалежно від їх походження, повинні засвідчуватися найрізноманітнішими діями суб'єкта.

Еволюція досліджень цієї проблематики в західній психології детермінує розуміння стилю життя як стратегічного рішення на основі життєвих планів індивіда, завдяки чому загальні стильові особливості можуть проявлятися у формі патернів організації повсякденного життя (Д.Ройс, С.Поуелл).

Дослідження стильової проблематики знаходить своє відображення також у плідних спробах формування концепції індивідуального стилю діяльності (Е.В.Климов, В.С.Мерлін та його школа), що тлумачиться як зумовлена типовими особливостями нервової системи стійка система засобів оптимальної діяльності. Визначальною рисою такого підходу є акцент на адаптивній функції стилю, в структурі якого окреслюються дві складові – психофізіологічна та психічна. У руслі цього напрямку вивчаються стиль спілкування (В.Мерлін), індивідуальний емоційний стиль (Л.Я.Дорфман), стиль активності (Б.А.Вяткін), стиль розвитку особистості (С.П.Карпова),

стиль самоорганізації діяльності (О.Я.Андрос), стиль саморегуляції (В.І.Морсанова) та ін.

У колективній монографії “Стиль жизни личности. Теоретические и методологические проблемы” (К.: Наукова думка, 1982. – 372 с., автори: Р.Ануфрієва, Є.Головаха, О.Донченко, О.Злобіна, М.Кирилова, О.Кронік, Н.Паніна, В.Рибаченко, Л.Сохань, В.Тихонович, А.Угримова, М.Шульга), яку можна вважати однією з перших вітчизняних спроб філософського осмислення досліджуваної проблеми, стиль життя розглядається як індивідуально-особистісна форма прояву соціально-типового, як своєрідний відбиток мікросередовища, в якому розгортається життєдіяльність особистості. У такому контексті реалізується діяльнісний принцип розуміння стилю життя, простежується взаємозв’язок цього поняття з категоріями способу життя, життєдіяльності, життєвої програми, життєвого плану, концепції життя, активної життєвої позиції особистості.

Попри великий інтерес до проблеми стилю останнім часом з’являються праці, автори яких намагаються на міждисциплінарному рівні узагальнити експериментальні та теоретичні результати досліджень стилю (О.В.Лібін, 1992, 1998; М.А.Холодна, 1990; В.А.Толочек, 1992; І.П.Шкуратова, 1991, 1998). Однак їм всім, на нашу думку, бракує саме соціально-філософського розуміння проблеми, відтак “стиль життя” все ще продовжує залишатися досить розмитим та маловизначеним поняттям. Таким чином, можна констатувати, що категорія “стиль життя”, яка після А.Адлера хоча й використовувалась в різних контекстах, в цілому залишається теоретично невизначеною.

Підходи до вивчення стилю життя в західній соціології. Класична соціологія (концепції Г. Зіммеля, М. Вебера), феноменологічний напрям (концепції А. Шюца, Т. Лукмана, П. Бергера). Проблема стилю життя в контексті "індустріального" - "постіндустріального" суспільства (Д. Белл, О. Тоффлер, Е. Фромм, Ж. Фурастье). Концепція ціннісних змін (Р. Інглхарт, Ж. Ліповецкі).

Проблема стилю життя у вітчизняній соціології.

Методологія вивчення : стиль життя як складова способу життя (І. В. Бестужев-Лада, В. І. Толстих, В. А. Отрут). Стиль життя як соціально-психологічний аспект способу життя, стиль життя як спосіб повсякденної поведінки індивіда, стиль життя як спосіб споживання. Проблема типології стилів життя (Р. А. Ануфрієва, Н. М. Млинців, В. Н. Іванов, Л. І. Ятіна). Концептуальні відмінності "способу життя" і "стилю життя". Протистояння " буржуазного" і " соціалістичного" способів життя (1960-і - 1980-і рр.). Стирання меж, взаємопроникнення понять (1990-і рр.).

В Україні данна проблематика зосереджена в сфері міждисциплінарних досліджень, що представлені роботами Н. Чухим, І. Жеребкіної, Н. Лавриненко, Л. Малес, М. Скорик і інших. Ці роботи спрямовані на осмислення дискурсів, які панують у різних методологічних школах, є зосередженими на аналізі соціальних інститутів, таких як сім'я, кар'єра, держава, засоби масової комунікації (ЗМК), а також у галузі суспільних відносин, таких як образи й стереотипи, цінності, панування, мовна політика.

Критерії для порівняння образів зв'язку групових життєвих стилів та соціальної структури в різних концепціях. Ще раз їх виділемо: 1) аспект соціальної структури, на який спираються автори різних концепцій при формуванні образу зв'язку групових життєвих стилів та соціальної структури; 2) методологічна орієнтація при аналізі культури і культурних явищ; 3) механізм зв'язку соціальної структури та групових життєвих стилів. За допомогою перших двох можна виявити теоретичні та методологічні відмінності між образами зв'язку, а на основі третього критерію (логічно-конструктивного) можна віднайти відмінності в логіці побудови ланки зв'язку в різних концепціях.

Третьою фазою компаративного аналізу образів зв'язку групових життєвих стилів та соціальної структури в різних концепціях має бути безпосереднє співставлення цих образів, виділення спільних і відмінних моментів, особливостей концепцій, тепер уже в контексті кожного з

розроблених критеріїв. Завершальна фаза компаративного аналізу закладе основи для вироблення узагальненої, комплексної позиції щодо визначення характеру зв'язку групових стилів життя та соціальної структури.

Тема 4. Методологічні підходи до аналізу стилю життя (методи дослідження)

Соціально-філософський підхід до вивчення стилю життя дає можливість не лише зафіксувати моральну спрямованість поведінки особистості і дати їй позитивну чи негативну оцінку, а й з'ясувати соціальну позицію особистості, її спонуки. Це надзвичайно важливо в умовах кризи традиційних цінностей і пошуку на суспільному та особистісному рівні нової системи життєвих орієнтирів та ціннісних координат.

У курсі відзначається, що типовим для вітчизняних досліджень стильової проблематики останнього часу є перевага емпіричних підходів у дослідженні стилю життя. У цих концепціях стилю життя особливо наголошується на діяльності, ролі людини як творця умов свого життя та самої себе. При цьому звертається увага на те, що категорія “стиль життя” є характеристикою того, як індивід організовує та здійснює притаманним і характерним для нього способом своє життя.

Проблема емпіричних індикаторів стилю життя і способу життя. Зарубіжні дослідження стилю життя (вивчення зразків споживання - Н. Ludtke, вивчення культурних переваг - К. Berking, Е. Neckel). Емпіричні дослідження стилів життя в Україні.

Слід сказати, що за останній час дослідження в області проблематики стилю життя просунулися далеко вперед, особливо в західній літературі, саме тому великий акцент здійснюється саме на західні (в основному, англійські) джерела. В той же час процес вивчення проблематики стилю життя виводить дослідників на нові проблемні і концептуальні рівні, що вимагають глибинного освоєння матеріалу.

Можна виділити два етапи у вивченні стилю життя, що відрізняються змістовно і інституціонально: класичний і сучасний. Класика в цьому контексті є умовним визначенням, що вказує швидше на певний період становлення соціологічного знання. Такою ж умовною є і категорія сучасності, що характеризує не відхилення від загальноприйнятої норми, не модерн і не пост-модерн, але інше, більше практичне побутування концепції в дослідницьких і управлінських стратегіях.

Перший, класичний етап розвитку категорії "стиль життя" пов'язаний з іменами основоположників соціології - з М. Вебером, Т. Вебленом і Г. Зиммелем. Кожен з них заснував власну традицію вивчення стилю життя у рамках великих теорій.

Стиль життя для них був швидше темою, що не потребує точної номінації, одним з сюжетів, зчеплених з іншими, значимішими для автора проблемами, ніж самостійною концепцією, що потребує ґрунтовної інтерпретації.

В цілому, відмітимо, що емпіричні дослідження стилю життя, як правило, пов'язані з вивченням споживацької поведінки, яка традиційна у вітчизняній соціології виводить на проблеми соціальної нерівності. При цьому целеспрямовані дослідження стилю життя дуже нечисленні, мають одиничний характер. Тому, незважаючи на досить часту згадку в текстах, стиль життя у вітчизняній соціологічній практиці залишається, швидше, мовним конструктом, ніж науковою категорією.

Тема 5. Стиль життя та спосіб життя: порівняльна характеристика

Сучасна трансформація системи ціннісних орієнтацій, розширення можливостей самореалізації та вибору цілої множини засобів прояву індивідуальності зумовлюють тенденцію до збільшення різноманітних варіантів соціальної взаємодії, внутрішнього світу людини із зовнішньою

фізичною та соціальною реальністю, а також до якісно іншої змістовної наповненості її життя.

Серед зазначеного розмаїття цих засобів особливу увагу сьогодні привертає стиль життя людини як посередник між нею та навколишнім світом. Актуалізований внаслідок звільнення людської особи від необхідності повсякчас дбати про своє матеріальне існування й виживання, стиль життя, таким чином, репрезентує її індивідуальне неповторне обличчя, високий рівень особистої свободи, яка спрямовується на реалізацію потреби самотворення людини.

Спроможність самостійно приймати рішення, самовизначатися та самореалізовуватися в надзвичайно строкатому, аморфному й нестійкому соціальному середовищі, бути здатною на відповідальні, часто нестандартні вчинки, мати своє власне обличчя, тобто стиль, що виступає інтегральним показником самотності особистості й ознакою її індивідуальної цілісності та є запорукою людського самоздійснення в найскладніших соціальних обставинах - ось ті вимоги, які висуває сьогодення перед людиною в умовах демократизації та реформування сучасного українського суспільства.

Необхідність більш інтенсивного залучення особистісного фактора до процесів соціальної трансформації спонукає до виявлення власне соціальних параметрів стильової самореалізації людини, а отже і до дослідження сутнісних ознак стилю, його природи, структури, детермінант розвитку.

Зважаючи на багатозначність, полісемантичність поняття “стиль”, його міждисциплінарний статус, виникає потреба уточнення його змісту, аналізу закономірностей його еволюції та форм прояву на соціокультурному тлі.

Спосіб життя - поняття, застосовуване в соціології й в інших соціальних науках для характеристики умов і особливостей повсякденного життя людей у тому чи іншому суспільстві, прошарку, групі і т. п. Спосіб життя визначається багатьма істотними рисами й особливостями. Всі існуючі в суспільстві соціальні розходження – соціальні розшаровування між містом і селом, між людьми розумової і фізичної праці, між кваліфікованими і

некваліфікованими працівниками – знаходять своє відображення у способі життя. Це дає підставу говорити про різні види (чи підвиди) способу життя усередині кожного суспільства. Спосіб життя охоплює типові для даного суспільства, класу, соціального прошарку умови і форми життєдіяльності людей. Вони впливають насамперед з їхнього способу досягнення блага. Проте його потрібно розглядати не лише з того боку, що він є відтворенням фізичного існування індивідів.

Здебільшого - це визначений спосіб діяльності даних індивідів, визначений вид їхньої життєдіяльності, їхній визначений спосіб життя. Яка життєдіяльність індивідів - такі і вони самі. Те, що вони собою представляють, збігається, отже, з їх способом досягнення блага (господарською діяльністю). Спосіб життя охоплює всі істотні сфери діяльності людей: праця, форми її соціальної організації, побут, форми використання людьми свого вільного часу, їхня участь у політичному і громадському житті, форми задоволення їх матеріальних і духовних потреб, що увійшли в повсякденну практику, норми і правила поведінки. Тому на способі життя позначаються не тільки економічні відносини, але і суспільно-політичний лад, культура і світогляд людей. У свою чергу, спосіб життя людей впливає на їхній напрям думок. Спосіб життя містить у собі, поряд з кількісними, якісні характеристики умов і форм життєдіяльності людей. В основі способу життя лежить сукупність видів життєдіяльності в різних сферах суспільного життя соціальних груп і особи, зумовлених соціально-економічними умовами її діяльності.

Спосіб життя – це не дзеркальне, а узагальнене типологізоване відображення фактичної поведінки людей, тобто реальність, яка склалася під впливом об'єктивних умов, суб'єктивних прагнень. Відповідно до цього спосіб життя розглядається не тільки як сукупність діяльності людей, а і яким чином вони це здійснюють. Це не тільки приватна поведінка, приватна діяльність або набір їх, а цілісна єдність зі своєю новою якістю.

Поняття "спосіб життя" часто ототожнюється з поняттям "стиль життя", що розглядається як об'єкт індивідуального вибору людини. Соціологи, досліджуючи проблему стилю життя, спираються значною мірою на теорію М. Вебера, який стверджував, що стратифікація суспільства визначається не тільки економічними (доступ до суспільного багатства) і політичними (влада, право), але і соціальними (престиж) показниками. Згідно із теорією Вебера, стиль життя включає ще і набір звичок, цінностей, вірувань, уявлень про честь й інші психологічні моменти. Кожному стилю життя відповідає більш-менш висока оцінка (пошана), і люди, домагаючись такої оцінки, засвоюють визначені норми і уявлення. У соціології є спроби емпірично установити сукупність об'єктивних властивостей (стать, вік, етнічна приналежність, рід заняття, власність і ін.), на основі яких виникають статусні групи з визначеним стилем життя.

Категорія "стиль життя" дозволяє розглядати внутрішню структуру стимуляторів поведінки в аспекті трансформації змісту норм, правил, цінностей та інших елементів суспільної свідомості в процесі їх засвоєння індивідумом. Стиль життя тут виступає як діяльність, що постійно корегується, співвідноситься з кожною конкретною ситуацією, це моральна діяльність вибору, яка за своїм масштабом охоплює ситуації вибору від конкретного способу елементарної дії до стратегічної мети життя.

Таким чином, стиль життя є істотною ознакою людської індивідуальності, особистісного розвитку, який багато в чому залежить від ціннісних орієнтацій, рівня культури та психологічних особливостей самої людини. Тому процес становлення індивідуальності ототожнюється із формуванням неповторного, "особистого" стилю життя. Відсутність останнього веде до свавілля, еkleктики, панування примхи тощо. Особистість окреслює свою життєву лінію згідно з певними принципами, правилами, смаками, відповідно до власних уявлень про повноцінне в духовному, моральному і фізичному відношеннях життя.

Здійснене в темі співставлення понять стилю життя та способу життя показує, що останнє є більш жорстким за своєю імперативністю. Поняття “спосіб життя” фіксує всю сукупність форм життєдіяльності особистості: як тих, що жорстко визначені певним місцем в соціальних відносинах, так і тих, що є результатом вільного вибору форм поведінки. Стиль життя як феноменологічний аспект існування людини відображає ті форми життєдіяльності суб’єкта, які ним вільно обрані. Стиль життя більшою мірою фіксує, враховує індивідуальні особливості поведінки, смаки, уподобання, інтереси, нахили людей. Стиль життя окремої особистості чи групи людей зовсім не зводиться до простого засвоєння чи повтору того “загального” і “особливого”, що притаманне життєдіяльності членів суспільства. Наділений індивідуальною своєрідністю, унікальністю, відносною самостійністю й цінністю, він здатний певним чином впливати на той чи інший спосіб життя. Індивідуальний (чи груповий, “субкультурний”) стиль життя часом інтегрується і кристалізується в уклад чи спосіб життя, який поділяє і наслідує та чи інша соціальна спільнота, і надалі це стає нормою для масової поведінки і масової свідомості.

Тема 6. Соціологічний аналіз стилю життя соціально-культурних груп

Соціально-філософський вимір проблеми поєднується із соціально-психологічним та історико-культурологічним, що дає можливість розглядати життєвий стиль людини як форму її всебічної реалізації в суспільному, внутрішньо-духовному та темпоральному аспектах.

Феномен стилю життя як наукова проблема, традиції вивчення. Співвідношення понять "якість життя", "рівень життя", "стиль життя", "спосіб життя". Проблема якості життя : підходи до вивчення в зарубіжній і отечественной соціології. Економічне зростання і добробут суспільства.

Поняття " стилю" в культурі. Патерни стилю життя як елементи культури. Моностилізм і полистилізм як характеристики культури Модерну

і Постмодерну. Категорії "традиції" і "стилю". Концепція життєвої форми Э. Шпрангера. Стиль життя і субкультура(на прикладі досліджень "хіппі" - культури та ін.).

Споживання як індикатор стилю життя. Реклама і віртуальні стилі життя(споживання стилів життя в постіндустріальному суспільстві). Стандарти масової культури і стиль життя(роль телевізійних серіалів у формуванні елементів стилю життя). Комунікативний аспект стилю життя.

Методика соціологічного вивчення моди і стилю життя. Формативний період і відтворення стилів життя по поколіннях. Взаємозв'язок стилів життя і стилів в моді. Роль моди у формуванні елементів стилю життя(мода на відпочинок, мода на споживання та ін. соціальні практики). Ціннісні підстави формування стилів життя(типологія автора).

Відзначається, що в контексті соціального дослідження стиль життя як соціокультурний феномен характеризується амбівалентністю. Звідси виникає можливість двох підходів до вивчення проблеми стилю життя: через аналіз особливостей діяльності, в процесі якої цей стиль виник (діяльнісний), або крізь призму індивідуальності людини, яка є власне творцем стилю (персонологічний). Зазначені підходи були використані відповідно радянською, а згодом вітчизняною, психологією та західною (переважно американською) психологічною школою.

Радянська психологія розглядала людину як суб'єкта діяльності. Засновник діяльнісного підходу до дослідження особистості О.Н.Леонтьєв вважав, що людське життя є сукупністю, системою діяльностей, що змінюють одна одну, а людина, згідно з таким підходом, є суб'єктом соціальних діяльностей, завдяки яким здійснюється як інтеріоризація зовнішніх дій, так і екстеріоризація внутрішнього життя особистості.

Західна психологія обрала протилежний напрям пошуків, і перший крок був здійснений А.Адлером, засновником індивідуальної психології. Адлер виходив із розуміння індивідуальності як цілісного й цілеспрямованого утворення і своєю теорією визначив методологію

дослідження стилів життя у західній психології, яка будується на таких основних положеннях: 1) стиль представляє собою прояв цілісності індивідуальності; 2) стиль пов'язаний з певною цілеспрямованістю й системою цінностей особистості; 3) стиль виконує компенсуючу функцію, допомагаючи індивідові найбільш ефективно пристосуватись до вимог соціосередовища. Ця теорія протистоїть схемі діяльнісного підходу: в ній висхідним пунктом є цілісна людська індивідуальність, а стиль життя розглядається як вираження цієї цілісності, що проявляється в індивідуальних особливостях соціальної поведінки.

У темі зазначається, що поряд із суттєвими розбіжностями між діяльнісним та персонологічним підходами у дослідженні стильових характеристик індивідуальності існує і багато спільних рис. Так, обидва напрями пов'язують стилі з індивідуальністю, що розглядається як цілісна, цілеспрямована, ієрархічно організована система. І ті й інші підкреслюють компенсаторну функцію стилю, завдяки якій індивідуальність пристосовується до вимог середовища. Про можливість інтегративного підходу може свідчити як мультифакторна теорія індивідуальності (Д.Ройс та Е.Поуелл), так і єдина концепція стилю людини (А.Лібін). Для побудови єдиної концепції стилю, необхідно знайти такі характеристики взаємодії суб'єкта з середовищем, які б мали відношення до стильових феноменів різних рівнів індивідуальності і пояснювали б наявність зв'язків між ними. І в останній час можна спостерігати зміщення акцентів в поясненні детермінації стилю від факторів середовища до індивідуальності. Це, як вважає автор дисертаційного дослідження, є відображенням закономірного дослідницького руху від діяльності через стиль до індивідуальності.

"Нарцисизм" і "гедонізм" як характеристики стилю життя в постіндустріальному суспільстві.

Культурні стандарти постіндустріального суспільства. Рух антиглобалістів за збереження культурної ідентичності. Стильовий плюралізм і національні патерни.

Здійснюється порівняльно-культурологічне дослідження та виявляється світоглядна специфіка західної та східної культури, які репрезентують відповідно діяльнісний та недіяльнісний способи світовідношення та породжують адекватні їм стилі життя. Особлива увага звертається при цьому на ті моделі життя, що викристалізуються на підґрунті найбільш впливових релігійно-філософських традицій. В межах східної культури такими є даосизм та конфуціанство з їх містично-інтуїтивістським та прагматично раціоналістичним світосприйняттям. Виражаючи дві основні тенденції, характерні для східної культури, вони об'єднані глобальною аскетично-споглядальною парадигмою “недіяння”, невтручання в природний світопорядок соціального та космічного.

У західній культурі домінує орієнтація на активне відношення до світу, реалізується його діялісна модель. Започаткована в добу античності, ця модель характеризувалась максимально пластичним, тілесним світосприйняттям та життєпроявом в усіх його вимірах, які, однак, вона втрачає у Середні віки. На зміну приходить дуалістичне протистояння тіла та духу з явною домінантою останнього як верховного регулятора індивідуальної діяльності та вищої цінності. Панівним стає аскетичний стиль життя, котрий, на противагу східній самодостатності аскетизму, що мав за мету розчинити індивідуальність в субстанційності абсолюту та особистісне духовне самознищення, не був самоціллю, а лише засобом, метою ж було подолання гріховності, “тварності” і набуття благодаті бога, що дарувалася не будь-кому, а тільки певному індивіду за цілком конкретні діяння.

Основними рисами життєвого стилю в епоху Відродження та в Новий час є утилітарний практицизм, що межує із гедонізмом та знаходить своє відображення в культурі бароко. Класицизм, що прийшов йому на зміну, значною мірою потіснив емоційність та імпульсивність життєпроявів особистості, “легалізувавши” лише моральні почуття. Домінуючим принципом світовідношення тут стає наслідування античності.

Гедоністичний пафос посилюється та набуває більш витончених, рафінованих форм в культурі та мистецтві рококо, що виражає передусім особливості дворянського стилю життя, сповненого вишуканої чуттєвості.

Провідним стилетворчим фактором романтичного стилю життя стає діяльний аскетизм з його суб'єктивною ліричною стихією. Концепція романтизму відображає стиль епохи кінця XVIII-початку XIX ст., однак романтичний тип особистості залишається для європейської культури одним із найбільш привабливих і постійно відтворюється в тих чи інших модифікаціях наступними епохами.

Кінець XIX-початок XX століття позначений розкладом найбільших стилістичних спільностей та розмаїттям стилів на всіх соціокультурних рівнях. Відсутність єдиного стилю тут супроводжується очікуванням глобальних соціально-історичних потрясінь, відсутність кардинальних ідей часу переживається як позачасовість, а відсутність єдиної моделі “ідеальної людини” – як безстильність. Єдиним життєздатним стилем, породженим цим часом, є модерн, основною ознакою якого є переважання форми над змістом. Модерністський стиль життя розвивається у двох напрямках: утилітаризації форм життєдіяльності людини, результатом чого є виникнення ділового та спортивного стилів, а також створення протестних, опозиційних та революційних моделей поведінки. Саме в межах останнього закладаються передумови для появи культури соціалістичного типу, основним завданням якої є трансформація гедоністичних та аскетичних проявів життя відповідно у тілесно-чуттєву основу святкового та радісного світосприймання (гедонізм) і принцип розумних потреб (аскетизм). Синтез цих елементів мав слугувати запорукою формування всебічно та гармонійно розвинутої особистості.

У темі підкреслюється, що для кожного загальнокультурного стилю історичний стиль слугує світоглядним зразком – орієнтиром, за яким – свідомо чи несвідомо – формуються індивідуальні стилі, здатні відтворювати в конкретній цілісності всю сукупність макро- і мікросоціальних факторів та

стильових тенденцій, характерних не тільки для загальнокультурних рівнів, але, передусім, для індивідуального буття окремої особистості.

Тема 7. Соціологічний аналіз стилю життя молоді

Виявляються основні ознаки соціокультурного буття сучасної людини, осмислюються світоглядні зрушення, що сталися останнім часом в масовій та філософсько-теоретичній свідомості, з'ясовується смисл та онтологічний статус стильових форм. У цьому сучасність визначається як ситуації постмодерну, в якій нетотожність, інакшість, вільний вибір варіантів поведінки, індивідуальні смаки покладаються в основу способу особистісної ідентифікації. Наявність певного життєвого стилю в постмодерністському розумінні передбачає цілковите виведення волі людини з-під тиску пануючих стереотипів мислення і таке її саморозгортання, при якому і мислення, і воля, і почуття вже не претендують на домінантність і координують одне одного. Результатом такої координації є виникнення екзистенції нового типу, для позначення якої використовують термін *pastiche*. Тут уможлиблюється (і навіть є необхідним) співіснування найрізноманітніших ідей, логік, цінностей, тут формується орієнтована на цілісне, органічне, спокійне сприймання розірваності буття толерантність, не відома культурі модернізму. Поняття “стиль життя”, таким чином, можна розглядати як найбільш адекватну постмодерністській свідомості форму фіксації можливості здійснення життя, що приходить на зміну застарілому способу буття.

Зазначене дає підстави вважати закономірною тенденцією до деієрархізації ціннісних та раціональних складових світогляду сучасної людини, своєрідну його фемінізацію, що проявляється передусім у вивільненні людської чуттєвості. Саме така емансипована чуттєвість і знаходить свою соціальну реалізацію у феномені стилю життя, виступаючи при цьому його основним конститутивним елементом.

Перетворення стилю життя в провідну форму особистісного самовизначення сучасної людини зумовлює ряд істотних з філософської

точки зору зрушень світоглядного характеру, серед яких – “осучаснення” будь-якої культури та вимога її прозорості (тотальної інформатизованості), відмова від ієрархічності в нормах, механізмах культуротворчості, подолання бінарних опозицій високого та низького, доброго та злого, істинного та хибного, розуміння культури як сукупності “цитат”, при якому народження нового опосередковується наслідуванням, відтворенням та інтерпретацією старого.

Розуміння особливостей функціонування світогляду постмодерністської людини може бути більш адекватним, на думку автора, за умови виявлення філософсько-онтологічних засад, серед яких виділяються фрагментація мислення (опозиціонування будь-яким дискурсам та ідеологіям), його контекстуалізація та поліфонізація, ризоматичний характер розгортання.

Таким чином, постмодернізм, з одного боку, створює винятково сприятливі соціокультурні передумови для урізноманітнення соціальних практик, стильової самореалізації людини, а з іншого, суттєво збіднює їх зміст та соціальну визначеність, зумовлює дезінтеграцію особистості, руйнує її цілісність. Означена суперечність, на думку дисертанта, знаходить своє відображення в процесах стилізації життя, які особливо виразно прослідковуються на перехідних етапах соціально-культурного розвитку та в умовах суспільної кризи.

Молодь, як окрема від дітей та дорослих група, привернула до себе увагу дослідників, політиків та соціологів, на протязі всього ХХ століття, і початок нового часу не виключення.

Як соціальне явище стилі життя молоді в умовах українського буття протягом останнього десятиріччя набувають все нових та нових рис, у позитивному та негативному сенсі часто несподіваних для нашого суспільства. Дана ситуація зумовлена тим, що соціальний феномен стилів життя молоді формується під впливом об’єктивних соціально-економічних умов, які в межах сучасного простору українського суспільства відзначаються особливою динамічністю.

У темі конкретизовано зміст критеріїв дослідження стилів життя молоді через ціннісні преференції та аксіологічні життєві орієнтації, а також вектори самореалізації в соціально-економічний простір українського суспільства або за його межами.

Визначаються типи стилів життя молоді, їх здатність відбивати стан, рівень досягнень, характер розвитку сучасного суспільства.

Тема 8. Соціологічний аналіз стилю життя людей похилого віку

Старіння є невід'ємним елементом розвитку особистості. В онтогенезі людини виділяють періоди дитинства, юності, зрілості та старості. Межа між періодом зрілості та початком старості майже невловима, що обумовлює розбіжності у визначенні віку, з якого починається старість.

Проблеми людей похилого віку в Україні. Основні задачі і професійні обов'язки соціального працівника, етика соціального працівника. Поняття і сутність соціальної геронтології. Законодавчі основи забезпечення життєдіяльності осіб похилого віку в Україні.

Існує низка теорій, які вивчають ті чи інші аспекти процесу старіння. До них можна віднести: соціальні (теорія соціального обміну, рольова теорія, теорія безперервності, теорія життєвих подій, теорія активності та ін.), психологічні (теорія життєвого циклу та ін.), психосоціальні (теорія рис характеру, теорія вмирання та смерті).

Зміна соціального статусу літньої людини і зв'язані з цим психологічні проблеми. Емоційна сфера людини у старості. Значення сім'ї для людини похилого віку.

Стиль життя є індивідуально-своєрідною системою стійких засобів та форм опосередкування особистістю об'єктивних умов життєдіяльності, а його специфіка детермінується особистісними й соціальними регуляторами.

Чим жорсткішою є регламентація життя особистості, чим однозначніше в індивідуальній свідомості та поведінці позначаються

стилеутворювальні моменти епохи, тим менше проявляються індивідуальні стилі в усіх сферах діяльності; таким чином, жорстка регламентація можливостей вибору призводить до домінування надіндивідуального, анонімного стилю життя, за яким самовираження індивідуальності втілюється переважно мірою опанування заданих форм.

Існує певна залежність диференціації стилів життя як прояву індивідуальності людини від демократизації суспільного життя, розширення сфери самовираження особистості, що не тільки кількісно збільшує стильові прояви індивідуальності, а й сприяє, особливо в умовах перехідного стану суспільства, виникненню якісно інших форм життєдіяльності людей і відповідно нових способів взаємодії індивідуальності та середовища.

Стиль життя є результатом морально-естетичного синтезу, який виражає гармонію суспільного й особистісного аспектів життя людини, забезпечує можливість її щонайповнішої самореалізації в соціально значущих формах;

Характерною рисою постмодерністського стилю життя є, насамперед, відмінне від класичного онтологічне підґрунтя способу особистісної ідентифікації, де здійснюється відмова від орієнтації на загальне як втілення сутності людини і адекватнішою стає автентична онтологія, власний стиль (а не “наш спосіб”!) життя.

В ситуації постмодерну основною формою особистісної самореалізації є стилізація життя, яка поєднує в собі як прагнення особистості до наслідування певних життєвих стандартів, так і бажання за будь-що бути неповторною, оригінальною.

В умовах соціальних трансформацій, що супроводжуються руйнуванням усталених світоглядних та ціннісних орієнтацій, стилетворча активність особистості спрямовується передусім на формування суто зовнішніх, формальних життєвих стандартів та характеристик, покликаних компенсувати брак осмисленості та змістовної насиченості в людських життєпроявах; показовою в цьому відношенні може бути ситуація, що

склалася сьогодні в Україні, де надзвичайно поширеними стали такі побічні вияви стилізації соціального життя як соціальна мімікрія, соціальний міметизм, інсценування тощо.

Тема 9. Соціологічний аналіз стилю життя маргінальних груп

Визначення основних понять концепції маргінальності та її значення для соціологічних досліджень. Феномен маргінесу - явище притаманне всім історичним епохам, починаючи з сивої давнини й до нашого часу. Суттю його для традиційних історичних спільнот виступало вилучення (зазвичай насильницьке) осіб або груп людей із контексту власної етнокультурної парадигми, що зумовлювало обмежені можливості соціалізації їх у чужому і, як правило, ворожому для цих груп культурному середовищі.

Маргінальна культура. Проблема маргінальної культури.

Маргінальність є криміногенним фактором. Хоча маргінальний стан особи не обов'язково тягне за собою вчинення нею злочину, він значно полегшує її втягнення у злочинну діяльність, зокрема в організовану. Оскільки процес маргіналізації може відбуватися у двох напрямках: визначення особи як маргінальної з боку суспільства (маргінальність ззовні) та самовизначення індивіда як маргінала (маргінальність зсередини), при дослідженні організованої злочинності у контексті проблеми маргінальності, необхідно враховувати її об'єктивно-суб'єктивну природу.

Визначення маргінальної злочинності, під якою розуміється злочинність, що знаходиться у периферійному або пограничному стані відносно іншої злочинної спільноти або кримінальної субкультури. Тенденція «діаспоризації» суспільств, її криміногенний потенціал, оскільки етнічні діаспори є соціальною базою етнічної організованої злочинності. Маргіналізація у підлітковому віці. Маргінальність та злочинність: механізми взаємодетермінації.

Простежується специфіка здійснення стилізації життя особистістю за відсутності чітких ціннісних орієнтацій та кризи моральних засад буття

суспільства, що, передусім, спричинює втрату особистісної ідентичності. Остання, у свою чергу, проявляється у забутті людиною свого минулого (“втрата біографії”) та авантюризації її поведінки.\

У цьому зв’язку звертаємося до досвіду вітчизняної історії, де після розпаду СРСР утворився своєрідний світоглядний та культурний вакуум, що став сприятливим підґрунтям для поширення, насамперед, сурогатних культурних форм та життєвих стилів. Особливістю процесу самоідентифікації особи в таких обставинах є обернена його логіка, адже він не розпочинається, а завершується формуванням соціального інтересу, не завершується, а розпочинається предметною та поведінковою презентацією; він ніби є зворотнім до процесу виникнення культурної форми, тобто є свого роду стильовим інсценуванням.

Зауважимо, що інсценувальний характер процесів стилеутворення особливо очевидний в періоди революційних соціальних змін: тут стилізація життя відіграє роль чи не найбільш ефективного засобу пристосування до дійсності, набуваючи вигляду соціальної мімікрії – тобто імітації, наслідування, відтворення вже сформованих в попередніх культурах чи в досвіді минулих поколінь взірців та способів поведінки. Однією із визначальних ознак соціальної мімікрії є маскування, тобто приховування нових явищ за традиційними, або, навпаки, прагнення видавати старе за нове.

Серед найбільш поширених форм соціальної мімікрії дисертант виділяє дві: мімікрію-захист та мімікрію-ціледосягнення. Мімікрія-захист пов’язана із свідомим чи неусвідомленим підлаштуванням поведінки під узвичаєні норми та прийняттям облудного образу заради виживання. Вона може мати як інтроспективний, так і екстраспективний характер, бути наслідувальною та спадковою, а також приймати форму соціального міметизму. Мімікрія-ціледосягнення визначається як такий спосіб життєдіяльності, при якому соціальний суб’єкт втілює у життя гнучку технологію поведінки, що дає йому змогу, маскуючи свою справжню мету, що суттєво різниться із суспільними настановами і вимогами, досягати цілі, за будь-яку ціну

набувати бажаного соціально-значущого статусу, успіху, процвітання. Основними її формами автор вважає імітацію, лицедійство, езуїтство та соціомутацію.

Як зазначається у курсі, в умовах аномії, тобто стану зруйнованості нормативно-ціннісної системи суспільства, руйнації зазнає і весь механізм адаптації та соціалізації індивіда. Водночас розпочинається протилежний процес – кристалізація нової ціннісно-нормативної системи на основі індивідуальних ціннісних уподобань та ціннісних орієнтацій, які у цілісному вигляді усвідомлюються як стиль життя.

Тема 10. Соціологічний аналіз стилю життя сучасної української еліти

Обливісті формування еліти. Розглянуто основні теорії еліт, підходи до вивчення еліти.

Представники даної групи населення суттєво впливають на процес розвитку, оновлення та перебудови життєдіяльності суспільства.

До основоположників теорії еліти заведено відносити італійця Вільфредо Парето (1848 - 1923), який визначив еліту як клас суспільства, до якого входять індивіди, найбільше процвітаючі своєю діяльністю. Ті члени даного класу, які чи побічно грають помітну роль уряді, становлять правлячу еліту.

Еліта – це необхідний елемент соціальної структури суспільства, якому відводиться вирішальна роль в управлінні суспільством. Еліта як вершина піраміди суспільства розділяється на різні групи. Виділяють політичну еліту, економічну, наукову, культурну, військову та інші групи еліт.

Активне вивчення феномену еліти в рамках соціології та елітології сприяло появі переважної кількості досліджень, які охоплюють соціально-демографічні та бізнес-ознаки цієї верстви населення.

Розглянуто питання розробки і створення консолідуючих суспільство “національної ідеї” і “партії влади”.

Проблеми соціальної самоідентифікації української еліти. Формування регіональної політичної еліти. Узагальнено існуючі концепції еліт. Розглянуто пріоритетні напрями вивчення політичної еліти у межах соціологічної науки.

Спільним для цих концепцій є визнання еліти як правлячої меншості, що має перевагу над більшістю завдяки своєму багатству, соціальному престижу, компетентності, політичній активності і здатності відтворювати себе через механізми соціалізації (сімейне виховання й елітарну освіту).

Основна відмінність між концепціями полягає в тому, що *прихильники моністичного підходу* до оцінки еліти наголошують на її однорідності, замкнутості, горизонтальній мобільності (переміщення можливе лише в межах елітних груп) та її непідконтрольності з боку більшості навіть при демократичних інститутах.

Прихильники плюралістичної точки зору вказують на те, що демократичні механізми влади забезпечують конкуренцію і тим самим доступ до неї представників інших соціальних верств. Така конкуренція між елітами, на думку плюралістів, дає змогу різним соціальним групам впливати на процес прийняття політичних рішень, оскільки вони можуть вибирати ту еліту, яка краще врахує їхні інтереси.

Аналізуючи еліти, потрібно враховувати конкретно-історичні етапи суспільного розвитку. Кожний тип суспільства залежно від історичної епохи має свої критерії оцінки еліт.

Так, у Стародавньому Сході, а також у часи Середньовіччя належність до еліти зумовлювалася соціальним становищем: сам факт народження людини в знатній сім'ї надавав їй привілеї. Така еліта була замкнутою групою і не піддавалася зовнішнім впливам.

У буржуазному суспільстві, в якому були скасовані феодалні привілеї, замість родових еліт з'являлися фінансово-промислові олігархії, які володіли багатством і грошима.

У сучасному суспільстві до еліти входять люди, які володіють не тільки грошима, а й високим інтелектом. Правила жорсткої конкуренції передбачають вступ або вихід з еліти залежно від успіху або поразки кожного і незалежно від його соціального походження і багатства. В конкуренції зростає попит на людей, які мають перевагу над іншими у професіоналізмі, інтелекті, моральних чеснотах, соціальній активності. Соціальне походження і в сучасних умовах відіграє важливу роль у процесі формування еліти, оскільки забезпечує сприятливі стартові умови для набуття елітарних рис, необхідних для здобуття успіху в конкурентній боротьбі.

Тема 11. Соціологічний аналіз стилю життя соціокультурної групи

Зазначена тема представляє собою підсумком у вивченні дисципліни. В процесі вивчення теми студент проявляє знання, вміння та компетенції, засвоєні в процесі навчальної діяльності. Головним змістом теми є підготовка та проведення публічної презентації індивідуальної теми дослідження стилю життя певної соціально-культурної групи, самостійно обраної студентом. В процесі занять студент захищає теоретичний розділ програми дослідження (проблемна ситуація, проблема, завдання, методи та методики дослідження). Обовязковою частиною роботи є визначення (або уточнення) та операціоналізація основних понять теми. Важливим є захист студентом обраного дослідницького інструментарію. При цьому особлива увага надається якісним методам дослідження та спостереженню. Центральною частиною роботи стає побудова та демонстрація відео презентації, у якій автор представляє результати емпіричного дослідження, визначає елементи новизни та робить відповідні узагальнюючі висновки.

Важливим є розуміння призначення та функцій мультимедійних презентацій та дотримання певних вимог до них.

Мультимедійна презентація – це програма, яка може містити текстові матеріали, фотографії, малюнки, слайд-шоу, звукове оформлення і дикторський супровід, відеофрагменти і анімації. Існують наступні обов'язкові вимоги до презентацій:

1. Дотримання єдиного стилю оформлення.
2. Всі слайди презентації повинні бути виконані в програмі Microsoft Power Point будь-якої версії в єдиному стилі.
3. Розмір файлу повинен бути не більш ніж 2Мб, кількість слайдів 15-20шт.
4. Слайди підрозділяються на титульний, інформаційні та закріплюючий слайди.
5. Титульний слайд повинен відображати тему презентації і хто її виконав (прізвище, ім'я, група). На закріплюючому слайді вказуються джерела інформації та ілюстративного матеріалу (автор, рік видання, адреса сайту).

6. Формат слайдів.

Параметри сторінки:

- розмір слайдів – екран;
- орієнтація – альбомна;
- ширина – 24 см.;
- висота – 18см.;
- нумерація слайдів з "1".

7. Формат видачі слайдів – "Презентація на екрані".

8. Оформлення слайдів:

- шрифти для використання: Times New Roman, Arial, Arial Narrow. Не можна змішувати різні типи шрифтів в одній презентації;
- написання: звичаний, курсив, напівжирний;

- колір і розмір шрифту має бути підібраний так, щоб всі надписи чітко читати на вибраному полі слайду.

9. В титульному і завершувальному слайді використання анімаційних об'єктів не допускається.

10. Не слід заповнювати один слайд великим об'ємом інформації.

11. Потрібно використовувати короткі слова та речення.

12. Найбільш важлива інформація повинна знаходитись в центрі екрану.

13. Вимоги до інформації: достовірність, повнота, використання сучасних джерел інформації, достатність.

14. Вимоги до тексту: науковість, логічність, доступність, однозначність, лаконічність, завершеність.

15. Відсутність граматичних та інших помилок.

16. На одному слайді рекомендується використовувати не більш ніж 3 кольори: один для фону, другий для заголовку, третій для тексту.

17. Для фону слід використовувати більш холодні відтінки (синій, зелений).

18. В мультимедійній презентації необхідно підібрати таке співвідношення: фон – колір шрифту, яке не стомлює очі і дозволяє легко читати текст.

19. Використовуйте можливості комп'ютерної анімації для представлення інформації на слайді.

20. Слід використовувати ефекти анімації в середині слайду та при зміні слайду.

21. Анімація об'єктів повинна проходити автоматично. Анімація об'єктів "gj щелчку" не допускається.

22. Таблична інформація вставляється в матеріал, як таблиця текстового процесора MS Word або табличного процесора MS Excel.

23. Не слід використовувати таблиці з великою кількістю даних.

24. Діаграми готуються з використанням майстра діаграм табличного процесора MS Excel.

25. Надписи до ілюстрованого матеріалу повинні сприяти правильному сприйняттю запропонованого матеріалу (Н.: Не "Ми у лісі", а краще використовувати "Дослідження рослинності лісу за ярусами").

26. Для файлу мультимедійної презентації слід надати ім'я, він повинен мати розширення ppt. Наприклад: Петренко А. С. – petrenko_as.ppt або as_petrenko.ppt

27. Бажано добавляти в мультимедійну презентацію звукові фрагменти, мультиплікації, фрагменти фільмів для забезпечення емоційного впливу.

Типові помилки у презентаціях:

1. Відсутність титульного слайду з темою презентації, метою, прізвищем, повним ім'ям та по батькові автора презентації.
2. Відсутність останнього слайду зі словами «Дякую за увагу!».
3. Відсутність підсумку дослідження, висновків.
4. Під час розкриття теми автором повинна вживатися наукова лексика.
5. Слайд містить обсяг інформації занадто великий для сприйняття.
6. Відсутні джерела інформації : література, інтернет-сайти.
7. Недоцільне використання анімації (займає багато часу, заважає логіці сприйняття змісту, надмірна кількість анімаційних об'єктів);
8. Презентація не має ніякої цінності для активізації аудиторії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеева Л. Бездомные как объект социальной дискредитации / Л. Алексеева // Социологические исследования. - 2003. - № 9.
2. Ануфриева Р. А. и др. Стиль жизни личности: теоретические и методологические проблемы. Киев, 1982.
3. Бевзенко Л. Стили жизни переходного общества / Л. Бевзенко. – К.:Институт социологии НАН Украины, 2008.
4. Беляева, Л. Идеально типические группы адаптации в современной России / Л. Беляева // Кто и куда стремится вести Россию? Факторы макро-, мезо- и микроуровней современного трансформационного процесса. – М.,2001.
5. Бодрийяр Ж. Система вещей. М., 1995
6. Бокок Р. Потребление и стиль жизни [Текст] / Р. Бокок; перевод с английского В.Ильина // Теории социального неравенства в западной социологии. Хрестоматия / Под ред.
7. В.И. Ильина. – Сыктывкар: Сыктывкарский ун-т, 2000. – Режим доступа: <http://socnet.narod.ru/library/authors/Ilyin/hrest/hrest-content.htm>
8. Бреева Е. Социальное сиротство. Опыт социологического обследования / Е. Бреева // Социологические исследования. - 2004. - № 4.
9. Бурдьё П. Практический смысл / П. Бурдьё. – СПб., М., 2001
10. Бурдьё П. Различение: социальная критика суждений (фрагменты) [Текст] / П.Бурдьё // Экономическая социология. – 2005. – Т.6, №3. – С. 25-48.
11. Бурдьё П. Практический смысл / П. Бурдьё. – СПб., М., 2001.
12. Бурдьё П. Социология политики / П. Бурдьё. - М., 1993.
13. Бурдьё П. Структура, габитус, практика / П. Бурдьё // Журнал социологии и социальной антропологии. – 1998. – Т. 1, № 2. – С. 40-58.
14. Бурдьё П. Структура, габитус, практика. // Журнал социологии и социальной антропологии. 1998. Том 1. № 2.

15. Бурдые П. Социология политики: Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и предисл. Н.А. Шматко. — М.: Socio-Logos, 1993. — 336 с.
16. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. New-York: Basic Books, 1973.
17. Berger P., Hradil S. Lebenslagen, Lebenslaufe, Lebensstile / Hrsg. Güttingen: Schwarz, 1990.
18. Bourdieu, Pierre. Les rites d'institution, Actes de la recherche en sciences sociales, Vol. 43 (1982). P. 58-63.
- Вебер М. Основные понятия стратификации / М. Вебер // Социологические исследования. — 1994. — № 5. — С. 147-156.
19. Вебер М. Основные понятия стратификации // Социологические исследования. 1994, № 5.
20. Гендерні аспекти державної служби: Монографія / М. Пірен, Н. Грицяк, Т. Василевська, О. Іваницька; ред. Б. Кравченко. — К.: Основи, 2002. — 335 с.
21. Дембицкая О.Ю. Электоральная активность молодежи [Текст] / О.Ю. Дембицкая // Социологические исследования. 1996. — № 12. — С. 116-118.
22. Дорфман Л. Я., Дружинин В. Н., Коростелина К. Стиль человека: психологический анализ. М., 1998.
23. “Дзеркало тижня”. 2003. — № 9. — 2 с. 5. Ренкін П. Гендер і державна політика. — К.: Видавництво Соломії Павличко Основи КМІС—
Режимдоступу: http://www.kiis.com.ua/pub/health_survey.pdf
24. «Вестернизации» ментальности студенчества модернизирующихся стран [Текст] / Н.В. Латова, Ю.В. Латов // Социологические исследования. — 2007.— Ноябрь № 11. — С. 90-98.
25. Женщины и мужчины России. М.: ФСГС, 2008.
26. Журженко Т. Ю. Дискурс рынка и проблема гендера в экономике. -
электрон. Дан. Татьяна Юрьевна Журженко.
<http://ons/gfns.net/1999/5/16.htm>

27. Завьялов Ф.Н., Спиридонова Е.М. Уровень и образ жизни бомжей / Ф.Н. Завьялов, Е.М. Спиридонова // Социс. - 2000. - № 2.
28. Звоновский В.Б., Луцева С.Г. Досуговые предпочтения молодежи [Текст] / В.Б.Звоновский, С.Г. Луцева // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перемены. – 2002. – № 5 (61). – С. 59-66.
29. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и меняющиеся общества // Политические исследования. 1997, № 4.
30. Ионин Л.Г. Социология культуры: путь в новое тысячелетие: Учеб. пособие для студентов вузов. – М.: Логос, 2000. – 431 с.
31. Ищенко Т.В. Место студенчества в социальной структуре общества [Текст] / Т.В. Ищенко. – Томск, 1975. – 243 с.
32. Коваленко Р.Бездомность в России. Проблематика и методология изучения / Р. Коваленко. - М.:Институт экономики и города., 2006.
33. Коваль А. В. Категорія "стиль життя" та її соціокультурна експлікація: Ар.дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / АПН України; Інститут вищої освіти. - К., 2002. - 180 арк. .
34. Козина И. Работающие матери. <http://www.polit.ru/analytics/2009/12/25/kozina.html>
35. Козловски П. Культура постмодерна. М., 1997
36. Литкіна, Т. Розподіл влади в родині як фактор стратегій зайнятості й організації домогосподарства / Т. Литкіна // Рубіж. Альманах соціальних досліджень. — 2001. — № 16—17. — С. 60
37. Магун В.С., Энговатов М.В. Структура и межпоколенная динамика жизненных притязаний молодежи в России и Украине: 1985-2001 / В.С. Магун, М.В.Энговатов // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2004. – № 3. – С. 47-65.
38. Манхейм Карл. Диагноз нашего времени / К. Манхейм. – М.: Юристъ, 1996. – 700 с.

39. Могилевский Р. С. Проблемы качества жизни крупного города. Л., 1987.
40. Образ жизни населения крупного города: опыт комплексного социального исследования / Ред. Пашков А. С. Л., 1988. 285 с.
41. Образ жизни: Понятие, реальность, проблемы. / Ред. Толстых В. И. М., 1975.
42. Омельченко Е.Л. Социология молодежи культурные практики и стили жизни российской молодежи в конце XX века [Текст] / Е.Л. Омельченко // Рубеж (альманах социальных исследований). – 2003. – № 18. – С. 145-166.
43. Осадчая Г.И. Стил жизни молодых горожан: трансформація и региональная дифференциация / Г.И. Осадчая // Социологические исследования. – 2002. – № 10. – С. 88-94.
44. Осинский И.И., Хабаева И.М., Балдаева И.Б. Бездомные – социальное дно общества / И.И. Осинский, И.М. Хабаева, И.Б. Балдаева // Социологические исследования. - 2003. - № 1.
45. Павлик Н.П. Безпритульність як феномен постмодерністського суспільства / Н.П. Павлик // Соціальна робота: теорія і практика. – 2004. - №1.
46. Паначев В.Д. Исследования факторов здорового образа жизни студентов / В.Д. Паначев // Социологические исследования. – 2004. – №11. – С. 98-99.
47. Приходько Т. В. Стилi життя молоді як соціальне явище сучасного українського буття : Ар. дис... канд. філос. наук: 09.00.03 / Національний технічний ун-т України "Київський політехнічний ін-т". — К., 2007. — 25арк.
48. Пучкова Л. Л. Стилi організації подружнього життя представників творчих професій :ар. дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / Інститут соціальної та політичної психології АПН України. - К., 2005. – 18 арк.

49. Рощина Я.М. Дифференциация стилей жизни россиян в поле досуга / Я.М. Рощина // Экономическая социология. – 2007. – Т. 8, № 4. – С. 23-42.
50. Рощина Я.М. Стиль жизни / Я.М. Рощина // Средние классы в России: экономические и социальные стратегии / Под. ред. Т. Малевой. – М.: Гендальф, 2003. – С. 351-380.
51. Рыжов Р.О. К оценке количественной динамики, социальной природы и последствий бездомности / Р.О. Рыжов // Социс. – 2009. -№5.
52. Сокурская Л.Г. Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода / Сокурская Л.Г. – Харьков: Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина, 2006. – 576 с.
53. Соловьева З. Обитатели “Ночлежки” и других благотворительных организаций в перспективе социологии повседневности // Невидимые грани социальной реальности. К 60-летию Эдуарда Фомина. Сб. статей по материалам полевых исследований / Под ред. В. Воронкова, О. Паченкова, Е. Чикадзе. - СПб.: ЦНСИ, 2001.
54. Социальные и правовые аспекты проблемы бездомности в России. По материалам межрегионального исследования. – СПб., 2007.
55. Социальные показатели образа жизни советского общества: Методологические проблемы / Отв. ред. И. В. Бестужев-Лада. М., 1980.
56. Стивенсон С.А. О феномене бездомности / С.А. Стивенсон // Социологические исследования. - 1996. - № 8.
57. Українська жінка в реаліях ринкової економіки: історіографічні студії – Тетяна Володимирівна Орлова, кандидат історичних наук, доцент, КНУ ім. Т. Шевченка, Київ, Електрон. Дан. 2009.
58. Український фемінізм. http://community.livejournal.com/feminism_ua/
59. Фемінізація зброєних сил? - Аліна Солнишкіна, Київ, електрон. Дан. 2009.
60. Черниш Н.Й. Соціологія: підручник за рейтинго-модульною системою навчання. – К.: Знання, 2009. – 468 с.

61. Юликова Е.П., Скляр В.Ф. Социальная защита бомжей / Е.П. Юликова, В.Ф. Скляр // Социологические исследования. - 1994. - № 10.
62. Ятина Л. И. Методика сравнительного исследования стилей жизни // Рабочие тетради по компаративистике. Вып. 2. СПб, 2001.
63. Ятина Л. И. Полистилизм: новый этап в развитии моды // Рубеж, 2001, № 16-17.

Навчальне видання

Цимбалюк Наталія Миколаївна

Соціокультурні групи і стилі життя

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
для студентів спеціальності 8.040201 “Соціологія”

Відповідальний за випуск Г.В. Дячук
Редагування та
комп’ютерне верстання С.М. Суходольська